

כָּבוֹד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְיִרְשָׁתָהּ וְיִשְׁבַּת בְּהֵי: כ וְלִקְחַת מְרֵאשִׁית | כָּל־

לקט בהיר

אזכור אחד ואסילו גרגיר אחד עכ"ל, ואח"כ אמר רבינו דבר אחר, שהגם דכתיב "כלי פרי האדמה אין פירושו ממש כל אלא כל אותן פירות שנשחטתם בן א"י, והכירו מ"ש שקבלו רבותיו (רא"ם), וכן פירשו המקובים והאוסה"ק ועוד כמה מפרשים, אבל בפסרים שלפנינו הגירסא "שאלין" בש"ן (וכן הוא בר"ע מצרפתורה) ולפי"ו הוא לבאורה דבר אחד, ונראה פירושו שכן המ"ס ידעו שלא כל האילנות ופירות חייבים בצבורים וכל הג"ש לגלות איזה מהם חייב וכן איחא בפירוש בירושלמי בצורים פ"א ה"ג עיי"ש, אבל לפי"ו קשה למה לא די הג"ש ומה י"א לו מן המ"ס, כן הקשה הרא"ם ונחלר בקושיא, ויכול לתרץ שכלל מ"ס היינו אומרים שהג"ש לא לדבר זה אלא מדכתיב "כלי פרי האדמה (צל"ד), ונאסר לנוס האורה מיישב את הש"ן, וזה חוק דבריו: רש"י אמר קודם ולא כל ראשית שדי נאסרו אלא ונאסרה אמת, ואח"כ כאלו מקשה על עצמו מנין אי יודע לפרש באופן זה אפשר שפירשו שלא כל מין אילנות חייבים, ועל זה מירץ שאין כל הפירות חייבים וידעו זאת מג"ש, א"כ נהכרח לפרש את המ"ס כמו שאמרנו, וכוון: ג הביא זאת כאן, הגם שיש שכן ודגש לחיבי ב"ע עקב, לא כאן, משום שהכחוש אומר כל "פרי" שאין מפרישין בצורים רק מפרי ולא שכן ולא דגש כדאיחא בפרי וזמנ' בצורים, וכבר פירשה רבינו שם ב"פ עקב שאין זו ב' דברים יחד לנד ושמן לנד שאינו נקוד יחד אלא יחד והוא מקושר יחד של שמן, כלומר א"י משונה לא נקמה יחדים אלא באותן יחדים העושים שכן, והיה די פירוש זה שם, אבל כאן שנס"מ להלכה ולמעשה פירשה ביתר ביאור שלא רק שהאדם יכול לעשות מהם שכן, אלא הם הוסיפו בעצמן עושים השמן, לזה מביא לשון חז"ל בברכות ולמה נקרא שמו אגורי ששמו אגור בחובו, ופירש"י מוזמן לנאח ממנו שאינו נבלע בפרי פמשקה חפשיים וחוטים אלא אגור כמשקה עניים עכ"ל, אבל בירושלמי בצורים פ"א ה"ג ו"ל ולמה נקרא שמו אגורי שאגור שמו נקובו וכל הוסיפו מאבדין שכן אמר ר' פנינא למה נקרא שמו אגורי כל הוסיפו ביורדים עליהם גשמים פולטיין שכן זה גשמים יורדים עליו ואגור שמו לחובו עכ"ל, ולפי"ו וכל לומר שאשמעתיין ששם נטף ממנו מעט שכן פסול לנכורים (בב"ח), עוד י"ל הכוונה לפי שאמר שנשחבתם בהם א"י שפירשו שיש יחדים גם בשאר ארצות ולא משוכחים פ"א"י, לזה אמר שיש כמה להשחבת שאינם סתם יחדים אלא יחד אגורי (קידול): ד עיין באות הקודם, ואשמעתיין כאן שאינו דגש דבורים שנשחבת בהם א"י אלא דגש ממרים, וצבורים לרין להביא ממרים לא דגש, ומה שהכחוש קוראו דגש, ולא ממרים, משום שזה עיקר השבח שיש בהם דגש לרוב, כמו שאמר הכחוש ארץ זבת חלב ודבש (בר"א): ה עשה חוזר לפרש פירוש המלות של ראשית כל פרי, שפירשו אותה שהחמילה (צרכה) להיות פרי, ועדיין לא נקרא פרי גמור שעדיין לא נמשלה ועשה ניכרת שהיא הראשונה (לא בשעת שכל האילנות זיכרו ונשלו) לזה עושה לה סימן שכשיבא העם ללקט הפירות יעלה זאת לירושלים, ובעת השעסקו בה יכול לקרות לה שם בצורים (רא"ם), ונקט תאנה לדוגמא וה"ה לשאר, וגמי

אור החיים

ראשית אלא אשר יחפון מהם, ומה שאמרו ז"ל (צבורים פ"א מ"ו) שאין להביא אלא משבעת המינים נלמד הדבר בצורה שוב נאמר כאן ארץ וכו' (מנחות פ"ד), ואומרו כל פרי"י פירוש כל הפירות ששבתו לך צדק הארץ:

אור בהיר

הוא לבאורה פסיה לדרשת ר"ל. ה) הלא מאמרו מאלרץ נשמע שאינו חייב אלא ארץ ישראל, וגם כבר אמר זאת בספוק א. י) ופירשו שם במקומו שלא נתן ה' הארץ אלא לשש שנים ושייר לעצמו שנה ה'.

כָּבוֹד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְיִרְשָׁתָהּ וְיִשְׁבַת בְּהֵי: כ וְלִקְחַת מְרֵאשִׁית | כָּל־

לקט בהיר

א) זה פי' וירשמה, ואמר עוד וישנה בה, אין ישיבה אלא אם כן כל אחד מכיל את חלקו, וכל לשמור ממה שדרשו חז"ל דרך אגדה בפסרי בשבר שמירש חשב, ואין זה פשוטו (מ"ד), וה"ה א"כ היה די לומר וישנה בה, ובכלל מהמים מנה, למה לומר וירשמה, וי"ל שאלו היינו אומרים שמד שכבשו חלק אחד וחלקו וישבו בה יהיה חייב בצבורים, מ"ל וירשמה שרק אחר שכבשו את כל הארץ (מ"ל), ועיין במפרשים שהאריכו לתרץ למה לא פירש זאת רבינו ב"פ שופטים אלא מינוי המלך הלא גם שם נחבו וירשמה וישנה בה, ואני לקצר כאמ', ברם מה שכבש הש"ח לתרץ זאת והביא הגריכותא שבגמ' (בשינוי קמח) בין מלך ובין בצורים, כזה הגדיל הקושיא שצרכותא זאת היא הטהנת שתרץ לפרש זאת גם שם: ב) כן הוא הגירסא בבבלי יד העשוקים ובפסרים מדוייקים "אין" כל הפירות בלא ש"ן (וכן היה לפני המדומי והג"א) ויותר מזה יש גירסא ואין כל הפירות בוא"ו, ולפי"ו אמר רבינו ב' דברים, קודם מפרש את המ"ס מבינת מראשית (פינת ראשית ע"מה ומהיכן יודע איחא הראשית מפרש לקמן סוף פסוק) שפירשו מן מקל ראשית, שאם זיכרו ג' אשכולות ענבים כאחד אינו חייב להביא רק אחד מהם והיו פשטות משמעותה של חיבת מראשית, וכן הוא בפסרי מראשית אפילו

אור החיים

א) ודירה כי תבוא אל הארץ. אמר וכויה לשון שמחה, להעיר שאין לשמוח אלא בישיבת הארץ על דרך אומרו (תהלים קכ"ו) אז ימלא שחוק פיניו וגו': אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה וירשמה וגו'. לרין לדעת מה היא גזירת הכחוש, אם ולקחת וגו' היב ליה למימר תקח מראשית כיון שהיא החחלה הלייו, ונראה שכוונת הכחוש היא שיש ה' די מלות, א' שידע בלבו כי לא בכחו ולא בעו"ט גבורתו בא לרשת הארץ אלא מחת ה', והוא אומרו

אור בהיר

א) פי' מה הוא הדבר אשר עליו בא הכחוש להשימעו. ב) ולא די בשם הו"יה לנד, או ה' חלקים. ג) ואין חלית הנחיה שיהיה לישראל מדינה כלל הגוים. ד) פי' חלק המספיק לדור זו. ומפרש וירשמה מלשון כי אוריש גוים מפניך, או לו יהיה שהוא מלשון ירושה ונחלה, מ"מ פירשו שהוא נעשה בעלה של נחלה זו, וזאת אי אפשר אלא כשבעלה הראשון עז אותה. ה) פי' אחר כל זה, אחר שידעת שהיא נחלתה, ואחר שקבלת אלקותו עליך, ואחר שטרת את הארץ מע"י ומעונרי רעונו, אחרי כן מזה לטוב בה. ומה שפירשו רש"י ראה שמאמר הכחוש כל המקום אשר תדרין קב רגלכם בו לטם יהיה אינו תמיד נכחה, כי לפעמים קללה היא רח"ל עיי"ש, מוכן היעז לשון והיה כי תבוא שהוא לשון שמחה, כלומר שמחה היא דוקא כי תבוא שם בצורנים הנכחים, משא"כ אם יחסרו מנאים הללו (מכ"ק מרן שליט"א). ו) ק"ל אות המ"ס של מראשית, שאם בא רק לדרשת חז"ל ולא כל ראשית, יוחר להיל' מפרי האדמה ולא כל פרי, וגם נלמד מ"ש ארץ ארץ, ולמה ב' לימודים. ז) ממין א' כגון זיכרו כאמ' ב' אשכלי ענבים.

מצינו דין ארץ תעלה

דברים כו תבוא רצו

וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר הַפָּנָא מִיַּדְךָ וְהֵנִיחוֹ
לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ־ וְעֲנִיתָ
וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי
אֲבִד אָבִי וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם וַיִּגְדַּל שְׁמוֹ
בְּמַתִּי מֵעַתָּה וַיְהִי־שֵׁם לְגוֹי גְדוֹל עֲצוּם

אונקלוס

ו יוסב בהנא סלא מידך ונתתה
קדם מרבנא דני אלקה: ה ותתיב
ותימר קדם יי אלקה קבן
ארמאה בעא פארמא ית אבא
ונחת פמצרים ורד תמן בעם זער
והיה תמן פעם רב מקור וסני:

לקט בהיר

ומגדף (נח"י): ט) דלמדין מג"ש יד יד דכתיב כאן
ולקח הכהן הטהור המיוחד וגבי שלמים כחוב (ויק'
ז' ל') ידיו מביאנה מה החם מנופה אף כאן מנופה: י)
לאו דוקא מחמו ממש שבעות זו בזו אלא כדאימא במשנה
(בכורים ג' ו') ואוחזו (המציל) בשפתומו (של הטנא) והכן
מניח ידו מחמו (של הטנא), וכן כתב רש"י בגמ' שהבעלים
אוחזים בשפת הטנא והכן מניח ידו מחמו שליו ע"כ, משום
שאפשר לעשותו בלי תליפה, משא"כ במלבי השלמים שאי
אפשר, א"כ כך מלמדו ואין יד הבעלים תליפה (רא"ם),
ולפי"ז יהיה פי' מידך מחלי ידך שעד עתה אמות אוחז
לכך ומעמה לקחו מידך ויהיה בשופות: יא) כדאימא
בגמ' אומר אדם גומו ולערו (דהיינו ארמי אובד אבי וגו')

רש"י

(ספרי - בכורים א' ט'): (ד) ולקח הכהן הטהור מידך.
(לכניף אוחזי) (ספרי), ככן מניח ידיו תחת יד
הבעלים ומונח (סוכה מ"ג): (ה) וענית. לשון הרמת
קול" (סוכה ל"ב): ארמי אבד אבי. מזכיר הסדי
המקום" ארמי אובד אבי לכן בקש לעקור את הכל
(הזניק) כשרדף אחר יעקב"ו, ובשביל שהשכז לעשות
חשב* לו המקום כאילו עשה (ספרי), שאומות העולם
חושב להם הקב"ה מחשבה (רעה) כמעשה (ירוש' פאה
א' א'): וירד מצרימה. ועוד אחרים בלא (עליונו)*
לכלותינו שאחרי זאת ירד יעקב למצרים: במתי
מועב. בשבעים נפש" (ספרי):

עניו נסחאות מעלת אחריו

בקול רם, והכרחם אפשר מדלמדין שם במשנה מקרא בכורים מהר גרזים בג"ש, וענית, וענו הלויים, שצריך לאומרה בלשון
הקודש, ושם בחר גרזים במי קול רם (מ"ל), ואינו מלשון תשובה וענייה, שלא היה כאן שום שאלה (רא"ם): יב) כי
מסדי המקום שנתן לו הארץ הואת יותר נכבד אחר ההקדמות הללו, שהצילנו מן האבדון ומן עבדות עולם ונתן לנו ארץ
מלאה כל טוב, ולפי"ז אין קושיא שחסר מן הכתוב שהקב"ה הצילנו מלבן, כי לא חסד זה הוא המכוון, אלא חסד של נתינת
הארץ: יג) הנה לכאורה נראה דעת רבינו לפרש תיבת אובד שכל ההוה במקום עבר, אובד כמו אבד, ועל זה הקשה הגאון
ראב"ע והרד"ק ועוד פשוטים בעלי דקדוק, שאבד או אובד פועל עומד הוא ואינו יוצא לאמר והיג"ל מאכיד או מאבד,
וחפסו את האבן עורא המפרשים בטענה שאם קבלת מו"ל הוא בן אין אנו משגיחים בדקדוק, וכמה פעמים מלינו בתורה
מלה זרה, ויכול לומר שדעת רבינו לפרש פירוש המלות עו"ה, לכן הארמי עשה את אביו להיות אובד, כלומר מחמת
רדיפתו ורלוו שרצה לאבדו משכ יעקב אע"ה את עמו כאילו הוא אובד כלומר אבוד (מ"ל), וכן פירשו האוהה"ק, וכן
נראה מלשון הספרי ח"ל ארמי אובד אבי מלמד שלא ירד יעקב לארם אלא להאבד ומעלה על לבן הארמי כאילו איבדו עכ"ל,
ובזה יחא ג"כ לשון הוזה של אובד, והאבן עורא ז"ל בעלמו כן פירש את תיבת אובד, אלא שנראה לו על פי פשוטו
שהאבדות היה שהיה עני וגם במצרים היינו גרים ולא ירשנו את הארץ מאבותינו, אלא הקב"ה נמנה לנו, וזה דלא כדברי
חז"ל. יד) ופי' מתי אנשים, נפשות, כמו (ברא' ל"ד ל') ואני מתי מספר, ואשמעין עוד כזה שאין ויגר שם במתי מעט,
אלא וירד במתי מעט, שמיד שישב שם ויפרו וירבו מאד, כלומר וירד מצרימה (כדי לגור שם) במתי מעט (ב"ב):

אור החיים

בקריתא ולא בכבשה"י):
ה. וענית ואמרת. אמר וענית"י, יש מפרשים

לשון התחלה כמו (איוב ג') ויען איוב, ואפשר שהוא
עוני כאדס פחות שקבל טובה גדולה ממך שמעני

אור בהיר

שאינו קורא. יג) שהמיעוט הוא דוקא על הגדמי לא על הבאמי. יד) ומה היה השאלה.

אונקלוס

ותתקד פאתרא רי יתדעי יי אלקה
פארמאה שכנתה תמן: ג ותתיב
פנת בהנא די יתי ביומאי האנו
ותימר לה תותי וקמא רין קדם יי
אלקה ארי עלית פארמא די קים
יי פאבתנא פמתן קנא:

דברים כו תבוא רצה

בַּטָּהַר וְהִלַכְתָּ אֶל־הַמִּקְוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם: ־ וּבָאתָ
אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ:

לקט בהיר

הוא מין עשב סוק, והרמב"ם צפי המשנה גמי ידועה
ובערכי גמא"ס והכוונה בזה שידעו אוחס באיזה דבר
שיזדמן כדי שיכיר אוחס ומה שייחד גמי כפי הנהגו
עכ"ל: ד) משום שהבכורים צריך לטפל בהם ולהביאם
ולחנם לכהן בדרך כבוד גדולה ומשיבות כמו שאמר הכתוב

רש"י

בכורים (ספרי - בכורים ג' א'): (ג) אשר יהיה בימים
ההם. אין לך אלא ככן שבימך"י כמו שהוא (ספרי -
ר"ה כ"ה): ואמרת אליו. שאינך כפוי טובה" (ספרי):
הגדתי היום. פעם אחת שנשכח"י ולא שתי פעמים

ובאת אל הכהן אמה בעצמך והוא יומר מן קרבן שיכול להשתלח על ידי שליח, הוא אמינא שזאת דוקא לכהן שראוי לכך כגון
פינתם או עלי, אבל אם אין שם כהן כזה יצא הכהן ויטלם כמו מרומה ומרומת מעשר (מ"ל), או יאמר לפי שצריך לומר
הגדתי היום לה' אלנקי"ך בנינו, כלומר אמה הוא שראוי להיות אלנקי ולהשרות שכינתו על ידך, ואין הקב"ה מייחד שמו
על הגדיק בחייו, וכן יעקב אע"ה אמר ופחד יתקן וכדפי'רש"י שם (ברא' ל"א מ"ב), יסלק אדעתך שכשאתן שם כהן הראוי
לכך לא יביא בכורים או לא יאמר זאת, קמ"ל שכל כהן העומד שם לשרת בשם ה' ובשם כלל ישראל ראוי הוא לאותו אלטלא
(ד"ד), והכלי יקר כתב שישק אדעתך להמתין עם הבכורים לשבוע אחר שכשהני המשמורה הם במדרגה גדולה קמ"ל, וכן
יש לפרש צפי שופטים אלא זקן ממרה שלא תאמר אמתין עד שיהיו סנהדרין מוכשרים יומר מאלו (צל"ד): ז) אמירה
הארוכה שאמר הנחת הבכורים היא אמירה לפי ה' אלנקי, ואמירה קרה זו היא לכהן שנותו של הקב"ה הלוואת את הטנא
מידך, והוא כמו התגלות שהביא מנתה קטנה כזו על כל התקדים עשהו עמו הקב"ה, לזה יאמר שהיא רק הרמת הטובה
שבה שהביא הבכורים הגיד ואמר שידע ומודה שהקב"ה קיים שנועמו (לבוש"ט מלבי"ם), ואינו אומר כמי ועולם ידי
(נח"י), ומרגם יונתן הגדמי אודינך, דוגמא כשהמלך נותן לאדם שדה במתנה והוא מביא בכל שנה מנתה למלך מן פרי
השדה, לא שהמלך צריך לזה, אלא הוא ענין כבוד והכרת טובה, כמו כן מביא לה' מנתה וכהן משלתו גבוה קוצה (בא"י),
ולזה והלכת בעצמך אל המקום ולא ע"י שליח (חזק"י), ופי' תיבת כפוי לשון כופין את הקערה, כלומר אינו מתישב את
הטובה שעושין עמו ואינו מודה בה והופכה לרעה (במ"ח): ח) אם הביא ב' פעמים בשנה אחת מבי' מינים אינו קורא
רק בפעם הראשון, הכתוב השמיענו זאת דרך אגב כלומר היום המיוחד (רא"ם), והארץ רבינו לומר ולא שמי פעמים,
אפשר הכוונה שאפילו רוצה לומר ב' פעמים אינו ראוי, על דרך דאמרינן בשבת קי"ם הקורא הלל בכל יום הרי זה ממרף

אור החיים

בה הבאת בכורים לפי שאינם שלו אלא מופקרת ג. נשבע וגו' לתת לנו. למעט הכר שאינו
קורא (בכורים פ"א), ולא מיעטו אלא
(כל"י):

אור בהיר

יא) רבים מקשים מרש"י משפטים ספוק ראשית בכורי שכתב להפך, אבל עיין במזרחי ובגור ארי' שאינו מדברי רש"י ומטעם עממו
שכתב רבינו המתבר ז"ל ונקל"ט ספרי רש"י אינו. וכן משמע קל"ט בימות ע"ג, דלא קאמר שבכורים ישנו בשניעית משא"כ תרומה
ומעשר שני ע"י"ש. יב) היה די לומר באמי אל הארץ הוא. וכנראה שהמיעוט שמענו ליה לרבינו מחמת לתת לנו וגרים לא טעלו
מלך בארץ, ודע שהרמב"ם ז"ל ספק בהירושלמי שמיא וקורא, אבל רש"י לקמן ספוק י"א, ועליו מוספי ר"י ור"ם כ"ב פ"א כתבו

אור החיים

הרשום שהוא ענינו ועמלינו ולחלינו, העונו הוא אפיסת כח הלוחם שאין כח בנו המספיק להלחם בו לגרשו ממנו, העמל הוא שאנו לריקים לעמול במלחמתו, הלחץ הוא הדחק שדוחק היצר את האדם לחטוא בעל כרחו, ולג' סיבות שמע ה' את קולנו, עוד ירצה ענינו זה העניות הנסדך עם לומדי תורה כאומרים ז"ל (מדרש חכמים ה') שאמרה תורה מפני מה בני עניים, והגם שימלא בן תורה שאין שבת עוני עליו אף על פי כן יתנהג במדת עוני כאומרים (אבות פ"ו) כך היא דרכה של תורה וגו', ואת עמלינו על דרך אומרים (ברכות י"א) אשרי מי שעמלו בתורה וגו', ומכ גם בדורות האחרונים שרצ עמלה להוליא לאור משפט אחד והלכה אחת, ואת לחנו כי כל הנסמך לתורה רבו לחליו ועיני כל אליו ישברו^(א), ואומרו ויוליאנו ה' מתלמים זו הלל יצר הרע וכחוחו המלירים אותנו, כי הוא המליץ מילר הרע כאומרים ז"ל (קידושין ל') שלוי שה' עזר לאדם כנגד יצר הרע אין אדם שליט להגלל ממנו דכחיב אופק רשע זה יצר הרע לאדיק להמיחו ה' לא יעזבנו בידו, ואומרו ביד חזקה וגו' רמו לדברים שבאמלעוהם היליחו ה', והוא על דרך אומרים ז"ל (שם) אמר הקב"ה בראחי לנס יצר הרע בראחי לו תכלין שהיא החורה, והוא אומרו ויוליאנו ה' וגו', ביד חזקה זו תורה שניתנה מימינו של הקב"ה דכחיב (לקמן ל"ג ב') מימינו אש דת לנו, גם נתנה בגבורות מתוך האש^(ב), ואומרו וצורע נטויה וגו' רמו לג' דברים שבאמלעוהם יולל אדם מיצר הרע כאומרים ז"ל (מנחות מ"ג:) כל מי שיש לו תפילין צורעו ולייית בבגדו ומזוח בפתחו לא במהרה הוא חוטא, כנגד תפילין צורעו אמר וצורע נטויה שמלות תפילין צורע, ואמר ובמורה גדול כנגד תפילין של ראש^(ג), וכנגד לייית אמר ובאותות כי מלות לייית היא סימן לנו שאנו

אור בהיר

לר' לוחנו ולערו ולרודפו בכל מיני רדיפות, או אפשר שכוננו פסוע שריים לריקים לו וערדו מרובה בשלוח וזרכי העדה זה יסובבנו להמעט בעבודת ה'. (ל' זה פי חזקה. ל"ח) כאומרים ז"ל על פסוק וראו לו וגו' ויחזו מן אל תפילין שראש (ברכות ו'). (ש"ל) שהמזוח סימן ואות מופת שדר שם ישראל, וזמו שמאר כדס פסק, והיה הדס לנס לוח וגו'. (ב) ונקרא כל הספר על שם זה, שהוא עיקר גדול נקיים תורחיו ואמונהו. (מ"א) מלשון שבע ודשן, כשיין

ורבין וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה ונצעק אל יהוה אלהי אבותינו וישמע יהוה את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו: ה ויוצאנו יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאותות ובמפתים: ט ויבאנו

ו ואבאישו קנא מצרים וענינו ויקבו עקנא פלקנא קשיאי: ו וצלינא קדם יי אלקה דאבהתנא וקביל יי צלותנא ונלי קדמוהי עקנא וליאיתנא וריתקנא: ה ואפקנא יי ממצרים בידא תקיפא וברדעא מרמסא ויבחוונא רבא ובאתין ובמופתין: ט ואיתנא לאתרא הרין ויתב קנא

אור החיים

חלז ודש על דרך אומרו (שכ"ט ד') דש וחלז חחל לשוק^(א), ואומרו ועסה הכה פירוש אומרו ועסה לשון תשובה שש לפני ה' על פרטי דקדוקי המלות, והגם שהכחוב מדבר במי שכבר זכה בגן עדן שלמטב אף על פי כן כדי לזכות לגדר עליון וידקדקו עליו ביותר, והוא סוד המשפט שישפוט ה' לעמיד לזכ צעמק יהושפט (מדרש חכמים ח') שממנו פחד ורוב שמואל כשהעלתו בעלת אוז (תגיגה ד'), ואומרו הכה בכחתי את ראשיה וגו' אשר נחת ליי^(ב) כמו שפירשתי למעלה במאמר אשר ה' אלכין נתן לך, ואומרו והשתחויית לפני ה' בזה העיר ה' רוח חיים צעונה המופלאת בעדות המופלג אשר זכו אליו הדיקים, והוא שתחקרב נפש הדיק לפני אור הנערב והשתחיה לפניו באין מסך מדיל אשרי נפש אדם שחגיע לגדר מופלג כזה, והוא אומרו והשתחויית לפני ה' אלכין שם תכיר הנפש אלכיה^(ג), ואמר סמוך לזה ושמחת בכל הטוב על דרך אומרו (חכמים קמ"ה) טוב ה', ולהעורר על זה^(ד) אמר בכל הטוב פירוש דבר הסולל כל הטוב ואין זה אלא הקב"ה שהוא מקור הטוב, אשר נתן לך פירוש כי דבר זה אין ערך אליו

אור בהיר

שמלית. (ב) כלומר ששוע ועטוג גדול. (ג) שמלות הללו עשייתו באמצעות קנייני עולם הזה אשר כבר נחמה לו. (ד) לזה אמר אלכין ככינוי. (ה) שכוננו על הקב"ה. (ו) כמו שמבאר הדבר בפשט אמר נפסוק ונתן בן, שהנפש ממוגט בין הגוף ורוח, והרות ממוגט בין הנפש והנשמה, שכלל זה לא יוכלו עמוד, ולא כן הם כינוי ומשכנו. (ז) פי' בעשות המלות באים אליו, ובעשות מ"ו דבר לא טוב בורחים ממנו.

דברים כו תבוא אונקלוס

ותחון כָּבֵד וְכָבֵד נִפְשָׁהּ: וּבְכָל־נִפְשָׁהּ: אֶת־יְהוָה הָאֵמַרְתָּ
יְיָ יְיָ יְיָ חֲסִבְתָּ יוֹמָא רִינָא רִינָא
דְּךָ לְאֵלֵהּ וְלִמְהַר בְּאַרְחוֹ רַחֲמֵנָא
דְּמִוְהַר וְלִמְהַר קִמְוְהַר וּפְקוּדוֹהִי

לקט בהיר רש"י

היום ימי תשנה* לשנה הבאה (סס) (ח) האמרת
והאמרתך. אין להם עוד (מוכית) במקרא, ולי נראה
שהוא לשון הפרשה* והבדלה כדלתי* לך מאלכי
הנכר להיות לך לאלהים והוא הפרשך אליו מעמי
הארץ להיות לו לעם סגולה (ד"א) ומלחמי להם עוד
והוא לשון הפרשה כמו (סס ד"ד) יתאמרו כל
שמי ושמתי יתוכי. תשנה. הכולמו. הכולמו. הכולמו.
עם ונכל זמן שיהיה יהיה בעיניו היום הזה מלוק. מט)
כל הכתוב מיותר, ונפרט ב' מכות ושמות, הלא כבר
אמר מלוק לעשות, אלא ודאי לומר שאם שמרת אז אני
מבטיחך ועשית אותם עוד, ולא דוקא כמרים היה בכל
המנות בהנהגה זו, אלא אמר במרים משום שניקב
הפרשה בשביל במרים לאמרה אלא שהוסף הבעור והיודו
(מ"ל): (ג) כמו יתאמרו שפירושו עד מתי יתגאו
וישחכמו ויפלאו עלמם עושי רשעה, חו ג"כ מענין זה שהבטור כדבר מפרישו ומבדילו לעמנו כדי להפאר ולהשתבח בו,
אחיה בחרת בהקב"ה ומתפאר בו שהוא לך לאלקים והוא מתפאר בך, וחלח הפי מדברי מו"ל הוא נכבדות ו. ובתגובה ג',
וכתב הדברי דוד שרבינו כתב זאת במהדורא בתרא, אבל לא חזר בו מדרכי האי שגם זה קרוב מאוד לפי הענין, ודרך הכי
יותר מוכרת, כי שם בתהלים אין לפרשה מלשון הבדלה ופרישה, לזה לא הביא שם בתהלים רק דרך הכי, יש גורסין ד"א,
ובדפוס הראשון וכן בכמני יד העתיקים ליחא לדרך הכי בכלל, אבל אין זה מרפא הכתב שרש"י בעלמנו פירש כן בתהלים
ישתבחו כמו האמרת והאמריך עכ"ל, ובכרבות ו. ד"ה האמרת כתב רבינו לשון משכיות ושבת כמו יתאמרו כל פועלי און
ישתבחו עכ"ל, ובתגובה ג', האמרת שבת כמו יתאמרו כל פועלי און ישתבחו שדרין לנחה עכ"ל, ואדרבה משם ראה

אור החיים

דוקא אלא זכר זמן המוקדש בשם היום הזה:
י. אה ה' האמרת היום להיות וגו'. אומרו
היום (היום) יתבאר על דרך אומרו ז"ל
(כתובות ק"י): כל דבר בחון לארץ דומה כמו שאין
עו אלוה ע"כ, והוא אומרו אה ה' האמרת היום
דוקא פירוש כיון שהיו בארץ המקודשת, והגם
שעדיין היו בארץ סיוחן ועוג עם כל זה כבר כתבנו
שהיא מקודשת כיון שנכבשה ביבשת רבים על פי
נביא, וכמו שהכתבו בפרשת מטות (ל"ג ג'),
ומעשה אין מקומה נחשב חוצה לארץ ולזה האמירו
ה' להיות להם לאלהים, והוא אומרו להיות לך
לאלהים, עוד יראה על דרך אומרו ז"ל (חנחומא
האזינו) ששאר הארצות נמכרו ביד שרי מעלה מה
שארן כן ארץ ישראל אין עליה שופט מבלעדי ה',

אור בהיר

בב) כלומר שאינו רחוק. (ג) הלא קבלו אלקותו כבר בהר סיני. (ד) ולפי"ו פי' כיצת אלקים מנהיג ער וזוהפי. (ה) (ז)
יאמירו אה ה'. (ז) ק"ל וא"י של וללמט, וכי זה דבר נוסף, הלא היאך יתכן להאמיר אה ה' ולא ללמט דרכיו, ועוד הלא פרט כל
דבר חקיו מלוחיו וגו', ומה זה א"כ וללמט דרכיו. (ז) פי' הם ישראל לא ידעו טעמת.

דברים כו תבוא אונקלוס

קְדַשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרַךְ אֶת־עַמְּךָ
אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאָדָמָה אֲשֶׁר
נָתַתָּה לָנוּ כְּאִשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ
אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ: ׀ שְׁלֵשִׁים הַיּוֹם
הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְצַוֶּה לַעֲשׂוֹת אֶת־
הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים
וְשִׁמְרָתָ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־לְבָבְךָ

לקט בהיר

קדשך. עשיתו מה שגזרה עלינו עשה אהה מה
שעליך לעשות שאמרת (ויק כ"ג) אה בחקותי תלכו
וגו' ונחתי גשמיכם בעתם (סס - סג) אשר נתתה
לנו כאשר נשבעת לאבותינו. להם (לנו)
(וקיימת) ארץ זבת חלב ודבש: (טו) היום הזה ה'
אלהיך מצוה. בכל יום יהיו צעיון חדשים
כאילו בו ביום נכתיב עליהם (תמח) ושמרת
ועשית אותם. זה קול מבשרתו הבאה בזכרים
ועשית אותם כמו שגזרה (י"ד כ"ו) ושמתם אהה
וביתך: (טו) ר"ל אה הקדים היודו למפלה, על דרך מה
שאמר הנביא (מלאכי ג' י') הביאו אה כל המעשר וגו'
ובתנאי נא בואת וגו' אה לא אפתח לבם אה ארוכות השמים
והריקומו לבם ברכה עד בלי די, הרי שמונת לבחן ולתנוע
מאת הקב"ה בזכות המתנות - ובתב הר"מ במו"ל כפי
המשניות מעשר שני ה' וי"ג וי"ל, זה הדרש שהוא דורש
בכאן זו הפרשה מלה במלה אין רלונו שיאמר אדם זה בשעת
היודו אבל יודיענו בבאן על דרך הפי' עניני זאת הפרשה
אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שנתנה על ידי הנביא זה מבוחר מאוד עכ"ל. (טו) הוסף לומר
לחם לנו החסר מן הכתוב והמוכן, שלא נשבע הקב"ה שגמון לנו כבר, אלא נשבע לחם לנו שיתן לנו, ועוד הוסף כיצת וקיימת
כדי לתקן כאשר נשבעת לאבותינו מארץ זבת חלב ודבש, שנשבעת להם לחם לנו ארץ זבת וגו', שהרי לא נשבע כן לאברהם או
ליצחק או ליעקב אלא לחם אה ארץ כנען כמו שהיא, אלא הפי' שבתך אהה האדמה שנתת לנו כאשר נשבעת בתוך אותה
שהיה ארץ זבת חלב ודבש, וכן פירשה ראב"ע ז"ל, ובקצת ספרים וכן בדפוס הראשון ליחא למינת וקיימת, ולפי"ו אה"י
יהיה מקושר ארץ זבת וגו' לאומרו כאשר נשבעת לחם, ואבותינו יהיה יואלי מצרים לא אברהם יתק ויעקב, שאמרו (שמות
ג' י"ז) אעלה אהכם מעני מצרים וגו' אל ארץ זבת חלב ודבש, ואמ"כ כפי' וארא (ו' ו') נתיב, לק"י אמור לבני ישראל והוא
השבעה, ויהיה פי' הכתוב שכאשר נשבעת לחם ארץ זבת וגו' כן תקיים אותה, וכן פירשה הספורנו, אך זה קשה קצת שגם
בטענה ובפנייה שקיים המתנות, ולא בשביל השבעה, ואם מלך השבעה צריך ליתן בלא מתנות: (מח) מדאמר אה התקים
האלה ואה המשפטים הרי שהמדובר מכל המתנות או מכל החוקים שכתב גטעו עליהם, אלא ודאי מדבר ללמדנו מורה שכל

אור החיים

ובנות, וזה ילדיק פירושונו שעל זיווג הכשמות הוא
אומר, וכנגד מאמר אה השמים אמר ואה האדמה
שהיא ברכת המזון ונכון:
י. היום הזה וגו'. וכי היום הוא מלוא והלא
כבר אה בהר סיני, ורש"י ז"ל פירוש
בכל יום יהיו צעיון חדשים, ונראה שכונת הכחוב
היא על זה הדרך לפי שכל החוקים אה אותה ה'
בהר סיני בין דברים שיש בהם קום עשה בלוחו

אומר, מדורו של משה עד דורו של שמואל. ורבי יהושע אומר, מדורו של שמואל עד דורו של מרדכי ואסתר. ורבי יוסי אומר, מדורו של מרדכי ואסתר עד מלך המשיח, שהוא שלשה דורות. ומנצח לדור של משיח שהוא שלשה דורות, שנאמר, ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים (תהלים ע"ב). [דור, חר. דורים, שנים, גרי תלת]. רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר, כל זמן שנרעו של צמלק קים, [כאלו כנה מכסה את הפנים. אבד נרעו מן העולם, ולא יבנה עוד מוריד והיו עניניו ראות את מוריד (ישעיה ל). רבי לוי בשם רבי אבא ברבי תנינא אומר, כל זמן שנרעו של צמלק בעולם], לא השם שלם, ולא הכסא שלם. אבד נרעו של צמלק, השם שלם והכסא שלם. מה שנים. האויב תמו חרבות לנצח וגו' (תהלים ט). מה כתיב אחריו, וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו (שם), גרי השם שלם והכסא שלם]. אמן וכן יהי רצון.

פְּרַשְׁת כִּי תִבּוֹא

Ⓚ (א) היום הזה ה' אליהו מצוד לעשות. זה שאמר הכותב, באו נשתתווה ונכרעה נברכה לפני ה' עשנו (תהלים צ"ה). והלא כריעה בכלל השתתווה, והשתתווה בכלל כריעה, ומה תלמוד לומר, נשתתווה ונכרעה נברכה. אלא צפה משה ברוח הקדש וראה שבית

עז יוסף

כאלו כנה מכסה את הפנים. רצונו לומר כאלו כנה בנד מכסה את הפנים: Ⓚ (א) חיום הזה כו' זה שאמר הכותב, באו וגו' וחבורים עתידין לפסק, עמד

ענה יוסף

Ⓚ (א) חיום הזה ה' אליהו מצוד לעשות. זה שאמר הכותב, באו כו'. יראה דמשיא ליה לבצל המאמר בסיוק זה מה שאמר חיום הזה ה' אליהו מצוד לעשות, והלא אין דין בכורים חלים אלא לאחר כבוש וחלוק, עוד קשיא מה שכתוב באן בכל לבבך ובכל נפשך, מה צריך לב ונפש למצוה זה יותר מכל המצוות, ולכן פרש אותם בצל המאמר על עניני התפלה

צמלק. למנות עליהם מלך, דכתיב, שום תשים עליך מלך (דברים י"ו). לבנות להם בית הבחירה, דכתיב, ועשו לי מקדש (שמות כ"ה). להכרית ורע צמלק, דכתיב, והנה בהנניח ה' אליהו וגו' תמחה את זכר צמלק. רבי יהושע בן לוי בשם רבי אלכסנדר אומר, כתוב אחד אומר, תמחה את זכר צמלק. וכתוב אחד אומר, כי מחה אמתה את זכר צמלק (שם י"ו). כיצד יתקיימו שני כתובים אלו. ער שלא פשט ידו בכפסא, תמחה. כשפשט ידו בכפסא, מחה אמתה. אפשר בשר ונרם יכול לפשט ידו בכפסא של הקדוש ברוך הוא. אלא על ידי שנתקריב וירושלים, שכתוב בה, בעת ההיא יקראו לירושלים כפסא ה' (ירמיה ג'). לפיכך מחה אמתה. ונאמר, כי יד על כס יה מלחמה לה' בצמלק (שמות י"ו). תני בשם רבי אלעאי, שבועה נשבע הקדוש ברוך הוא ואמר, ימיני ימיני, כסאי כסאי, אם יבואו גרים מכל אמות העולם אני מקבלן, ונרעו של צמלק איני מקבלן לעולם. אף דוד עשה כן, שנאמר, ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אמה, ויאמר בן איש גר צמלקי אנכי (שמואל ב' א'). אמר רבי יצחק, בנו של דואג האדומי הנה. ויאמר אליו דוד דמיה על ראשך כי פיה וגו' (שם). דמיה כתיב, הרבה זמים שפכת, הרגת גוב עיר הכהנים. מדר דר (שמות י"ו), אומר הקדוש ברוך הוא, מדר דר, אנה בתריה לדרי דרין. רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי יוסי. רבי אליעזר

עז יוסף

של צמלק ולבנות להם בית הבחירה, ופרש רש"י להכי נקט שלש הללו שהם תלויות זו בזו לצויותו בסדרן, בתחלה מלו ואחרים צמלק ואחרים בית הבחירה, וענן שם במהרש"א:

ענה יוסף

Ⓚ (א) בנו של דואג האדומי חנה. ובמסיקתא גרס דאג האדומי חנה, ולמי זה אחי שפיר מה שאמר לו הרגת גוב עיר הכהנים, ורש"י ריש שמואל הביא פסיקתא זאת וכתב שאינו מושב לו על לבו, וכוונתו משהו דמפרש בהרבה מקומות כי שאל דודו חיו מכירים את דאג כי חנה אביר הרועים לשאול כמפרש (שמואל א' כ"א ח'), ובסימן כ"ב [ט'] כתיב ויען דאג האדומי לשאול ראיתי בן ישי בא וגו' ויאמר שאל לדואג פגע בהננים וגו', ואם בן אה אשאל אותו מי אמה (שמואל ב' א'), גם כתיב שם [ג'] ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אמה ויאמר בן איש גר צמלקי אנכי, ועוד אין קרא לו דוד נער הא חנה אביר הרועים לשאול פרש רש"י אב בית דין, וכי יצלה על סדעת שנער יתנה אב בית דין, וענן גילקוט שמואל ובילקוט סוף סדר בשלח, וענן סדר סדרות:

שהיה אומר, איני נזי מפאן עד שתעשה צרכי היום הזה, שכתוב אתריו, היום הזה ה' אלהיך מצוה לעשות. אמר רבי שמעון בן לקיש, יצתה בת קול ואמרה לו, תזכה לשנה הבאה ותביא כהיום הזה, כאדם שהוא נותן פרי תדש לתברו, ואומר לו, יהי רצון שתשנה ותסון לי לשנה האחרת. אמר רבי תיא בר אבא, כמה מתחטאין עושי מצות לפני הקדוש ברוך הוא, שהקדוש ברוך הוא גוזר גזרה וצדיקים מבטלין אותה, שנאמר, באשר דבר מלך שלטון, ומי יאמר לו מה תעשה (מחלת ח). מי הוא. שומר מצוה לא ידע דבר רע (שם), ממכה על ידו של הקדוש ברוך הוא. וכן בדרך הוא אומר, אמר אלהי ישראל, לי דבר צוד ישראל, מושל באדם, צדיק מושל יראת אלהים (שמואל ב' כ"ג). מהו היום הזה ה' אלהיך מצוה לעשות. וכי עד עכשו לא צנה הקדוש ברוך הוא את ישראל. והלא אותה שנה שנת ארבעים היתה, שנאמר, ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חמש (דברים א'). ומה תלמוד לומר, היום הזה. אלא כך אמר משה לישראל, בכל יום תהא התורה חביבה עליכם כאלו היום הזה קבלתם אותה מהר סיני. וכן הוא אומר במקום אחר, והודעתם לכניף ולכניף כניף (שם ד'). וכתוב בתורה, יום אשר עמדת לפני ה'. את החקים, אלו המדרשות. ואת המשפטים, אלו הדינים. דבר אחר, את החקים ואת המשפטים, לרבות קלים וחמורים, גזרות שוות ודקדוקי סופרים. ושמרת ועשית אותם, אמר רבי יוחנן, כל העושה מצוה אחת לאמתה, מעלה עליו הכתוב כאלו היא נתונה מהר סיני. שנאמר, ושמרת ועשית. ומה תלמוד לומר ועשיתם אתם (ויקרא כ"ה).

עז יוסף

תזכה לשנה הבאה. וזה נרמז בפסוק ראשית בכורי אדמתך תביא בית יי אלהיך ראשי תבות ארבע תבות אלה תביא, וגם תביא בית ה' אלהיך רמז למה שאומרים תשנה לשנה הבאה, כדרך הנותן זדקה שהקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות לעשות זדקה (ובל בגמיו): **החקים, אלו המדרשות.** כתב בעל קרבן אהרן הא דמפרש החקים אלו המדרשות לפי שהם דברים נסתרים וסודות ונעלמים: **שנאמר, ושמרת ועשית.** ומה תלמוד לומר **ועשיתם אתם.** נראה דצריך לומר ומה תלמוד לומר ועשית אותם, ורצונו לומר דתבת אותם סימור פי בחקים והמשפטים מרי קרא אם זו היתה די שיאמר ה' אלהיך מצוה לעשות את החקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית ותו לא, לזה אמרו דלא הדר ועשית על החקים ועל המשפטים אלא הוא ספור התועלת המשג לאדם משמירת החקים והמשפטים, ופרוש הפסוק היום הזה ה' אלהיך מצוה וכו' ושמרת שחזר העיון וההשכלה בהם (כמו שהוא מקום אצלם

המקדש עתיד לתרוב והבפורים עתידין לפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלש פעמים בכל יום, לפי שהביבה תפלה לפני הקדוש ברוך הוא מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות. שפך כתיב, תכון תפילתי קטרת לפניך משאת פפי מנתת ערב (שם קמ"א) וימשה רבנו אף על פי שעשה כל מעשים טובים, כיון שנגזר עליו שלא לפגס לארץ, התפלל ואמר, אעברה נא וראה וגו' (דברים ג'). ואמר לו הקדוש ברוך הוא, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, עלה ראש הפסגה (שם). לכה נאמר, היום הזה ה' אלהיך מצוה לעשות. מה כתיב למעלה מן הענין, השקיפה ממעון קדשך. אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא, בוא וראה כמה מתחטאין, וכמה יש להן פתחון פה לעושי מצות. אדם יש לו עסק אצל מלכות, פעמים שהוא נותן כמה ממון עד שמגיעין אותו אצל המלך. כיון שהגיע אצל המלך, ספק עושה שאלתו, ספק לא עושה. אצל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא יורד אדם לתוך שדהו, ראה אשכול שבפרו, תאנה שבבגרה, רמון שבפרו, מניחו בסל והולך לירושלים וכו' ועומר באמצע העזרה ומבקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל ארץ ישראל, שנאמר, השקיפה ממעון קדשך וגו' וברך את עמך וגו' ואת הארמה. ולא עוד, אלא

עז יוסף

והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלש פעמים בכל יום. בעל המאמר דורש סמוכין שפי' אחר פרשת בכורים כתיב היום הזה ה' אלהיך מצוה וגו' וחזר דורש מצוה לעשות וגו' את ה' האמרת היום וגו' על התפלה, ולכאורה נראה שהמדרש דורש השלשה לשונות נשתתה וברעה וברכה על שלש תפלות, וענין דספר תפארת הגרשוני פרשת נשא וענין מה שכתבתי עוד בענין: **והבפורים עתידין.** כו צריך לומר:

ענין יוסף

שצריכה פנות הלב, כמו שדרכו חכמינו וכוונתם לגרבה על הפסוק לעבדו בכל לבבכם, וכונת הפסוק באן לומר דאף על פי שלא שניכים עבשו דין בפוקים הנזקרים גריש הפאמר מכל מקום תקנתי לכם היום הזה מיד לעשות וגו' ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך, רצונו לומר שלש התפלות שבלב צריך לעשות אותם בכל לבבך ובכל נפשך ולא תסיק אדעתך כיון שהתפלות לא באו אלא תמורת הבפורים שיבטלו על ידי חורבן אם זו לא תילי התפלות אלא לאחר החורבן, לזה אמר שאינו כן אלא היום הזה ה' אלהיך מצוה וגו' שהתפלות מתחילים היום מיד שהיום הזה ה' אלהיך מצוה לעשות את הדברים האלה על ידי כל לבבך וגו' דמינו על ידי תפלות וכנוצר לגיל (זכחי שמואל):

עין אס-אין והתחזקתם ולקחתם
מפרי הארץ והימים ימי בבורי ענבים
ענבים: שני כא ויעלו ויתרו את-הארץ
ממדבר-צן עדר-חב לבא חמת:
כב ויעלו בנגב ויבא עד-הברון ושם

לקח בהיר

אם טובה היא ונחמה לישב בה ולהתעורר ולהתענג בארצה ומעיינותיה, לזה אמר כלן אשר הוא "יושב" בה, ונפסקו הפסוק אומר ומה הארץ השמנה היא אם מגדלת ונחמת פירות טובות לרוב ואם יש בהרריה גדול ונחמת וכו' (שז) כלומר בהכרח לריבים אלו לדרוש, כי וכן יעלה על הדעת שמדינה לא יהיה זה עץ, ועוד מה מעלה היא זאת שיש בה עץ, ועוד דבר זה נכלל באומרו השמנה היא (רא"ם), אבל פשט הכתוב במקומו מונח, והוא, אם מבורך הוא בשפע אלנות של פירות ועצי היער, אם אין פירות אם מחוסר הוא בעצים הגדולים (אדה"ח), ועל זה מסיים שהיו ימים אלו שהלכו ימים שהענבים מתבשלים כלומר נגמרים ועדיין אינם נלקטים (ולפי הפשטן היה אז כשנטלו הפירות קרוב לר"ח תמוז) וא"כ נקל לדעת אם מבורך בפירות: (יז) ר"ל אין "בבורי" שם דבר או שם מואר לומר שהיה אז נמלא בבורי ענבים פ"י ענבים מבורכים, שאינו מהא"ס אליו חייבת ימי, אלא פועל הוא בלשון רבים שאז בכרו הענבים: (יח) גם קורין לה כי יזונית, והוא כמו כ"ף פשוט שלנו או דל"ח מהפך כה"ן, ולפי שבאומיות שלנו ליכא את כזה נקטו חז"ל את יזונית שהיתה ידועה אל"ס (רא"ם): (יט) פ"י ומשום פסוק זה כבר רבנו שהלכו כמין דל"ח, לא כמו שמפרשים אחרים שפירו שלכו באלכסון מן דרומית מזרחית עד לפנות מערבית (במ"ח), והיה הליכתם עו"ה: והוא מדבר אין שאמר משה עלו "זה" פ"י כלן, והיו אז בקדש שהוא לעומת מקצוע דרומית מזרחית של ארץ ישראל והוא מדבר אין, והלכו מן המזרח למערב בדרומה כמו שאמר משה "בנגב", עד שהגיעו לים הגדול ולא יכלו לילך יותר ידעו שכבר נשלם רוח דרומית והסבו פניהם ללשון והלכו אלל הים עד שהגיעו להר ההר כמו שאמר משה ועליהם את "ההר" הר הידועה שהוא הר ההר שהיא אלל לבא תמות, כדכתיב (ל"ד ח') מהר ההר תמאו לבא תמות, וידעו שהשלימו שליחותם (מ"ל), ועיין מזה עוד בס' דברים (א' כ"ד) וירגלו אותה: (כ) נגמ': ויבא עד הברון ויבאו מבני ליה אמר רבא מלמד שפירש כלל וכו', יהושע כבר נקש עליו משה רחמים וכו' עכ"ל. וזה שהאחד היה כלל ולא אמר שמעין מספוק שבני דברים ומפסוק שנשפוטים כדלקמן (רא"ם): (כא) נקרא כן מי שמחפץ על קברי דקיקים, לפי שמוקן ונזכר ונזכר על הקבר

אור החיים

כשנחמת כחה בפירות אם נעשית רוח מלך זה
כדרך הארצות שזרעים אותה שנה ומזכירים אותה
שנה כדי שלא תהיה כחשה או זרעים אותה שנה
ד"ש זה ע"ז. פירוש שם המין אם יש בה כל

אור בהיר

ושז חזר ומקשה לפי דרכיו שפירשנו אם נחמת זמון בפירות מה זה אומר אם רוח, היל"ל אם לא. (כז) וכן מ"ד שכל הארץ לא

אחימן ששי ותלמי ילדי הענק
והברון שבע שנים נבנתה לפני
צען מצרים: וב' ויבאו עד-נחל אשכול
ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים
אחד וישארו במוט בשנים ומך

רש"י

אבות שלא יבא יוסת לחבריו להיות בעלתם (סוטה
ל"ד), וכן הוא אומר (דבר' א' ל"ח) ולו אתן את הארץ
אשר דרך בה וכתיב (שופ' א' כ) ויחזו לכלב את הברון:
שבע שנים נבנתה. אפשר שבה חס את הברון
לכעוסו (כ) בנו הקטן קודם שיבנה את לוטן למזרים
בנו הגדול, אלא שהיה מבוזה (כ) בכל טוב על אחד
משבעה בלוען, וכן להודיעך שבה של ארץ
ישראל (כ) שאין לך ערשין (כ) בארץ ישראל יותר
מחברון לפיכך הקוזה לקברות* מחיים, ואין לך
מעולה בכל הארצות כמזרים, שנאמר (ברא' י"ב י) כגן
ה' כארץ מזרים, ולוען הוא המעולה שבארץ מזרים
ששם מושב המלכים שנאמר (ישעי' ל"ד) כי היו בלוען
שריו (כ) והיתה חברון טובה ממנה שבעה חלקים
(סוטה סג) (כג) זמורה. שוכת גפ"ה ואשכול
(ש) ענבים חלוי זה: וישארו במוט בשנים. (כ)
ממשמע שנאמר (וישאהו) צמוט (כ) אינו יודע שהוא
בשנים מה תלמוד לומר בשנים בשני מוטות? הא
כילד שמנה נעלו אשכול, אחד נעל האכה, ואחד רמון,
יהושע וכלב לא נעלו כלום (תנח"מ - כמ"ח), לפי שכל
עלמם להוליא דבה (תכונות) כשם שפירש משוכה
שני נוסחאות: יחזיק ויבין - והרמז. * לקבר

לקח בהיר

בעת חפלתו, ויסול אברהם על פניו מרגום ירושלמי ואשמת
אברהם על אמו (הערוך): (כב) מה שנראה זו כמחירה
עם מה שחבז רבנו בס' לך (י"ב י) שנחלקו של שם נעלה
ארץ ישראל חילנו עם בני"ד עו"ה: (כג) פירש"י מבוזה
לשון (ברא' ט"ו ב') אנה ממנה, כלומר מיושבת בפירות
עכ"ל ור"ל מינה נבנתה שפסקו היה פירושו לשון פירות
משוכות, ומינה לפני נעמלה לא זמון (רא"ם): (כד) לומר
ראו כמה שקרו המרגלים שהפכו את חבלית הסובב ברע
גמור: (כה) פרש"י סלעים שאין עושין פירות כארץ להם
עכ"ל, והערוך כתב שנלשון ישמעאל קורין לאכזים מדים
וקשים טרוש: (כו) פרש"י שריו של מלך ישראל ששולחם
אל פרעה לעזור לו על מלך אשור, אלמא פרעה בלוען ימי
ושם הולכין לנקשו עכ"ל: (כז) עץ האלן נקרא שוכה
אמר שנחלש וזמורה כשהוא מחויב, והוא חייבת עץ בעלתא,
ובדל"י שלא הביאו חמייה עץ, אלא שחמכו האשכול יחד עם
הזמורה כדי שיהיה נקל לנשאה, ופי' ואשכול עם אשכול
(רא"ם): (כח) מפרשים הראשונים לא היה לפניהם
דיבור המתחיל זאת, אלא היה הגירסא חלוי זה ממשמע
שנאמר דיבור אחד, ובנו בניינים לתוך זאת כל אחד לפי
דרכו, ואני לקרא בלתי: (כט) נגמ' שלפניו הגירסא
ממשמע שנאמר במוט ונשמת חייב וישאהו, א"כ משמעות המוט יגיד שהיו בני אדם שכן דרך המוט שישארו אותו ב'
אנשים על כמיסם אחד בראשו זה ואחד בראשו זה, והנס שיש אנשים שנושאים משא שלהם במוט על כתפם, כלן אין לומר כן,
שא"כ מאי אשמעינן שהיה במוט, מה נפק"מ (ג"א), ויש נורסין חייב וישאהו, א"כ משמעות לשון רבים של וישאהו יגיד
שהיו ב' בני אדם, ובמדבר רבה אמרו חז"ל שהג"מ של בנינים יגיד זאת, שלא אמרו וישאהו במוט שנים, שאז כולל לומר
שהיו שנים אנשים: (ל) ושם נגמ' הוסף ר' יתחק שני משאות היו וכל אחד שני מוטות, והסביר רבנו שם שהיה כזה #
שב' המתמוטות מסייעין את העליונות שלא יכפפו וישארו מכויד המשא, ואמר רבנו שר' יתחק לאו מקרא שמיע ליה (שהיו
ד' מוטות), אלא דפשיטא ליה דרמיון ומאנה קמי בנינים יהושע וכלב לא נשאו כלום פשו לה מניח לאשכול עכ"ל, ואעפ"כ
נס ר' יתחק צריך לדרשה של וישאהו במוט בשנים, שאם יאמר הכתוב וישאהו במוט הרי אמר שלא היה רק מוט אחד, ואם
יאמר וישאהו בשנים הרי אמר שלא היו רק שני בני אדם ולא מ', ואין כח בנבנתה ר' יתחק נגד הקרא, אבל אמר שנשמע מן
הכתוב שהיו ב' מוטות ויעיל הפעול שהיו ב' פעמים ב' והיו מ' בני אדם: (לא) ובקוטה פרש"י יהושע וכלב לא היו
באותה עת להביא אשכול משונה כזה עכ"ל, פ"י הנס שמשא זה להם ולקחתם ממרי הארץ, אבל לא פרי משונה כזו

7

אור החיים

קרוצה מדחייה דלמא מוכרח בעבודה זרה^(א), גם כיה מרוח צדחיה זו שאין לקשטות למח לא הגינה עליו מילר הרע כיון שאין כח צדחה מלח להגין מילר הרע. והנכון לתרץ הוא דמסקנת התלמוד היא כסדרה רב יוסף דמורה בעידנה דעסיק בה מגנא ומללא ולזה הוא שמוכית ר' יעקב ממה שלא הגינה והצילה המורה על העולם בסולם להביא גזילה לאציו שהרי גם בחזרה היה שעה מעשה מורה שהביא גזילה לאציו, ומה שדחה כש"ס צסוטה סדרה רב יוסף ממה שלא הגינה חורה לדואג ואחיותופל אינה דחיה, לפי מה שאמרו בחגיגה (ט"ז) צמתיחא חנא דואג ואחיותופל טינא היחא בלנב פירוש שחורחם היחא שלא לשמה, ומעשה אין הוכחה ממה שלא היליחם חורחם שכרי לא היחא חורה (שמע"ב), או למח שפירשו שם החוספות שכיו בעלי עבירות קודם שעסקו בחורה וקדמה חורחם ליראח העלם שבנגון זה אין חורה מליחם מילר הרע. ועוד אפילו לסדרה הדוחה סדרה רב יוסף במסכת סוטה מדואג ואחיותופל לא דחה אלח חלוקה חועלת החורה דאינה מללח אפילו בזמן שאינו עוסק בה"ט אבל מה שאמר מורה בעידנה דעסיק בה מגנא ומללא לא דחה כש"ס, וכגם דרבא מכה קושית דואג ואחיותופל הוכרח ליישב בהרייחא שאמרה חלה הכחוד המורה בנר והחורה בנור וכ"כ^(ב) ואמר שאין חועלת במורה

ומח כיכן אריכות ימיו של זה אלח לעולם שכולו עוב וכו', והעלה כש"ס שרבי יעקב מעשה חזא"י, ומקשה דלמא מוכרח בעבודה זרה הוב, ומשני איכו נמי הכי קאמר אי סלקא דעתך שבר מורה צהאי עלמא איכא אמאי לא אגין מורה עליה דלא אחי לידי הרהור עד כאן. משמע דלמאן דאמר שבר מורה צהאי עלמא איכא חגין מורה מהיסורין ומכחטא, וקשה דמסכת סוטה דף כ"ח אומר צמסקנת הדברים לרבא מורה אגוני מגני"ט אבל אלוני לא מללי"ט ואפילו בזמן עלמו שהוא עסוק בה, וכפי זה צמה מוכית רבי יעקב ממה שלא הגינה עליו המורה שלא לצח לידי הרהור עבודה זרה"ט, וכגם שלסדרה רב יוסף שצביא כש"ס צסוטה מורה בזמן שהוא עסוק בה חגין עליו גם מהעבירות, הלא נדחיה סדרה רב יוסף מכה קושית דואג ואחיותופל שלא הגינה עליהם חורחם שלא יאלו לתרבות רעה, וכיון שדלחו דברי רב יוסף צמה מלדיק כש"ס דחיות רבי יעקב בקידושין"ט. ויש שרלו לחלק בין מעשה מורה למעשה מורה, מה שאמרו צסוטה דמורה לא מללח מהכחטא אפילו בעידנה דעסיק בה מדבר בעושה שלא לשמה, ושם"ט שאמרו אמאי לא אגנח עליהם שלא לצח לידי חטא מדבר במורה לשמה עד כאן דברייהם, וזה הכל שאם קן היה לו לתלמוד לדחות מעשה הכולם בשלח עשה המורה לשמה שהיא דחיה יותר

אור בריר

אודות האשכול ידענו באיזה אשכול מדבר. (בג) שאלי"ב אפשר שאה"י שאל"ה להיות מעשה כזה. (בד) מהיסורין. (מה) מההעל - זה חוב גמ' צסוטה. מורה נמשל לגר שאינו מטייר אלח במקומו, אלח חורה ממשלה לאור שמאיר למרוק, ועפ"י אמר רב יוסף חורה מגנא ומללא אפי' בזמן שאינו עסוק בה, ומורה נחית דרגא מגין בכל זמן ומלי דוקא בזמן דעסוק בה, ורבא הקשה מדואג ואחיותופל שהיו תלמידי תנאים וילאו לתרבות רעה, אלח אמר רבא חורה מגין בכל זמן ומלי דוקא בזמן דעסוק בה, ומורה נחית דרגא מגין בכל זמן ואינו מלי כל עיקר ע"כ. (בז) ששבר מורה צהאי עלמא ליבא, לעולם אימא לך דליבא, ומה שלא הילי חח העולה בסולם שאין כח במורה בכלל להילי, אבל מה שיש בכחה נמשל בעיה"ט. (בז) שש"ס משני אייזי נמי הכי קאמר אמאי לא אגין עליו שלא יבא לידי הרהור, משמע שש"ס סובר כן שאם היינו חומרים שבר מורה צהאי עלמא איכא היה המורה מגין, והיא סדרה רב יוסף, וידיחיה. (בח) צמעשה של ר' יעקב. (בט) לא זכימי להגין קושית זו, שאם נלך בשיטה זו לתקן בין מורה לשמה לשלח לשמה, א"כ גם מה שאמר רבא שמהו מגין בכל זמן ר"ל אפי' מורה שלא לשמה, שהלא מחדא מחמי מחתיחא, ואיך אמר המחבר ז"ל שהי"ל להתלמוד לדחות בשלח לשמה, ואפשר שכוונת המחבר ז"ל שאמר שדחה התלמוד במהרהר בע"ז ואיך אי ס"ד וכו' למה לא אגין וכו' לידי הרהור אמר זה הי"ל להתלמוד לדחות שהיה המורה שלא לשמה ע"כ לא הילינו מידי דההור ע"ז, וכמו שדחה דלמא חורה בע"ז היה כמו כן יכול לדחות שלא לשמה, ואדרכה, זו דחיה יותר קרובה, אבל לשון של המחבר ז"ל קשה להעמיד בדרך זה צמה שאמר גם היה מרוח וכו', וז"ע. (ג) ובחורה שפיר שייך לתקן בין לשמה או שלא לשמה, כמו שמצינו בדברי רז"ל בכמה מקומות, משא"כ במלכות. (גא) שהקושית מדואג ואחיותופל היא רק על חורה בעידנה דלא עסקו בה. (גב) פי' אמר הדבר שהקושית

מין עז, אם אין פירוש אם יש עז-שאינו נמלא בה, והוא מאמר הכחוד (דברים ח') לא תחטר כל בה: **כד. למקום** ההוא קרא וגו'. פירוש הקדוש צרוך הוא קודם לכן כחוד עד נחל אשכול על שם העתיד כי הוא מגיד מראשית אחרית, ואומרו אשר כרחו משם וגו' פירוש ואם חאמר והלא כמה אשכולות נכרחו מהמקום, לזה אמר הפלחא אשכול זה שנקרא המקום על שמו על אודות האשכול וגו' אשר כרחו בני ישראל פירוש כלות ישראל כרחו אשכול זה, וכגם שלא היו אלא י"צ אנשים, לזה היוחם שלוחי כל ישראל, כאלו כרחו

הרמנים ומן התאנים: כו למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר-כרתו משם בני ישראל: כח וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום: כו וילכו ויבאו אל-

באריתא בתרין זמן רמוניא זמן תאניא: כו/ קאתרא יהוא קרא נחלא ראחבא על עסק אחבא דקצו מתמן בני ישראל: כח ויבאו מלאקרא ית ארעא מאוף ארבעין יומין: כו ואלו ואתו לות משה

רש"י

כך עמה משונה, ואם חפץ אהה לידע כמה משאוי אחד מהם לא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל הרימו להם * איש אבן אחת מן הירדן על שכמו (יהושע ד) והקימוה בגלגל ושקלו רבותינו משקל כל אחת מי אלה וגמירי (כל) כוגא"י דמידלי אינש על כהפיה אינו אלח שלוש משאוי (ממשאוי) * שמסייעין אוקר"י להרים (תחי - צמ"ט): (כה) וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום, והלא חרצט מאות פרסה על חרצט מאות פרסה כיווני עשרה פרסאות ליום (פסחים י"ד) הרי מהלך חרצטים יום מן המזרח למערב וכה הלכו חרצה ורחבה"י, אלח שגלוי לפני הקצ"ים שיגזור עליהם יום לשנה"י קלר לפניהם חח הדרך (תנח" - צמ"ט): (כו) וילכו ויבאו. מכו וילכו"י להקיש שינו נשחאות - לבס. - במשואר - במשאר.

לקט בהיר

עוד יש להוכיח שלרעה נמכונו, שמה זה להם ולקחם מפרי הארץ, כלומר מכל פרי שאתם יכולים להביא ושהארץ מבורכת בו, והם לא הביאו רק ג' מינים, ולמה, ודאי שערשו ותפשו להביא היותר גדול והיה ג' מינים אלו כל משאם שיכולים לישא (א"ש): (לב) משא - דמידלי שמגביה: (לג) וכאן היו מסייעין זה לזה אי"ה היה משא אחד מהם ק"כ סאה, וכן הכל חתק"ם סאין: (לד) וזה רק הליכום שהיה דרך פ' יום והם הלכו וגם חזרו בני יום: (לה) ומה נמיישב הכחוד שאמר יום לשנה יום לשנה, הלא איכפא הי"ל שנה ליום כלומר חלו במדבר שנה לכל יום ויום, ולפי"ז נכון שפירשו צבור שגורתי עליהם מ' שנה ולא יותר עשיתי דרכיכם יום לשנה והכן (ד"ב): (לו) פי' הלא כבר שבו, אלח אומר עמה וילכו כדי להסמיכו לוינאו, וצורך יש להשמיע שהליכתן הייתה צננה רעה, כדי שלא יקשה הלא שלוחי מורה אינן מקיין יצטרע שלוחי משה, ואפילו מעבירה ומהרהור רע הימה צריכה המלחה והשלמות להגן, לזה הודיע הכחוד שלא החמילו

אור החיים

כל ישראל, על דרך אומרו (שמות י"ג) ושחטו אוחו כל קהל עדת ישראל: **כו. וילכו** ויבואו וגו'. קשה למה הולך לומר וילכו אחר שכבר השמיענו בהליכה, ורז"ל אמרו (סוטה ל"ה) שנשכחה להקיסה לצדיקה מה ציאה בעולם רעה וכו', וצריך לדעת לאיזה ענין ישמיענו הכחוד דבר זה שכלכו בעולם רעה. אכן יתבאר הענין על פי מה שאמרו צמ"ט קדושין דף ל"ט חה לשונם הניח רבי יעקב אומר אין לך מורה וכו' הרי שאמר לו אציו עלה לצירה וכבא לי גזילות ועלה ולקח הגזילות ושלח חח האם וצחחרתו נפל

אור בהיר

יהיה עז. (מא) מי הקורא, וגם נראה שהיה שמו עליו מקום שאמר ויבאו עד נחל אשכול. (מב) הרי זה מיותר שנאמרו על

יהיה עז.

רצה במדבר כ חקת

אור החיים

מהם מים ונסתלק הצאר אך יגש להוציא מים עד אשר ידע דעת הבורא צורך הוא, ומי יאמר כי ה' חפץ ליסרם... לזה הכרח היה הדבר להשחטת לפני ה' וה' יעשה הטוב בעיניו, ודרכו של בעל מעשה ה' עלה כולו קמטוים ואין בו לא מלה ולא חבלין וקלנו מזרועי לערוח לדמות הדברים הדחויים במחילה מכבודו:

ותרתי לי מנוח בדברי הראשונים ז"ל ואמלא במדרש (ילקוט כאן) וזה לשונם יען לא האמנחם וגו' ד' חטאות כתובים כאן... לא האמנחם, לא קדשחס, מעלחס, מריחס, לא האמנחם שלא אמרתי לכם להכות והכיתם, לא קדשחס להביא מים מכל סלע שרואים, מעלחס שאמרחס המן הסלע הזה, מריחס שאמרתי לכם ודברחס אל הסלע שנה עליו פרק אחד ועברחס על דברי עד כאן לשונם, ועל פי מדרש זה נעמוד על פירוש אמרי קדוש במאמר קח את המטה ודברחס אל הסלע וגו' והולאח להם מים מן הסלע, ויש להעיר א' למה ילו ה' לקחת המטה כיון שהולאח מים הוא צדיבור לבד, ב' למה חזר והולאח להם מים אחר שאמר ונתן מימיו, ג' הוצרך לומר פעם ב' מן הסלע ולא הספיק בזכרונה בזמון, הנה לפי המדרש נהגלה לנו כוונת הכתוב למפרע על נכון, כי מה שאמר קח את המטה הוא להורמוחא דמלכא והוראח הווח צידו כח עליון... ולא להכאה, ולא חש לטעות שהוא להכאה ממה שאמר בפירוש ודברחס, ומשה לא עשה כן והכה והוא חטא הראשון שאמר בעל המדרש, ומאמר ודברחס אל הסלע הוא שיטבה עליו פרק אחד, והוא לא עשה כן והוא חטא ב', ומאמר והולאח להם מים מן הסלע נחבון במאמר זה לומר אפילו מכלע אחר כשהם חפלים להוציא להם ממנה הוציא להם מאיזו סלע

אור בהיר

באר) פי' כוונת מרע"ה הייתה שהיא מדעת עלמו אינו יכול לטות ליקח סלע אחר אם ה' אמר לו דוקא סלע זה, אבל הנאדר בכתב ב"ה יכול בלין ספק, והם חשבו שאמר כן בשם ה' שח"ו לא יכול. (באר) שנטלו על פניהם. (באר) וגם לא מנינו כמחוב שאמר לו ה' כן. (באר) פי' אפשר שה' חפץ ליסרם. (באר) לאו דוקא כאן, אלא פי' כאן בענין מי מריבה, לא האמנחם נאמר כאן, ולהלן בפרשה אלא מיחא אהרן נאמר מריחס, ובפרשה האחרונה אלא פטירה מרע"ה נאמר לא קדשחס מעלחס. (ג) פי' חוץ ממה שלא נזכרם להוציא מכלע שאמר העם, חוץ מזה מעלחס בסיכס שאמרחס וכו'. (ד) להראות לסלע שיניימ לדבריהם.

רצה במדבר כ חקת אונקלוס

הזה למות שם אנהנו ובעירנו: ה' ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה ונפן ורפון ומים אין לשתות: ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם ויבא כבודיהוה אליהם: פ שליש שני כשתן מחברין וידבר יהוה אל משה לאמר: קח את המטה ותקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל

אור החיים

אליהם דברו והוא הכה. ב' רצי אברהם אבן עזרא פירש שהשגגה הייתה שגרם שלא נחנה הסלע מימיכה עד הכאה ב' צמה שאבד הכוונה בפעם א' ללד מריבת העדכ"י. ג' הביאו המזכר כי הקפדה ה' הייתה על שהכה ב' פעמים שאם היה מכה פעם אחת לא הייתה הקפדה כי הדיבור לסלע הוא ההכאה". ד' הביאו המזכר שהקפדה ה' הייתה על שלא אמרו שירה על המים כמו עליו צאר. ה' הביאו המזכר שהקפדה ה' הייתה על שאמר לבני אל חי המורים ואין ראוי לחיש חסיד לחטב וללזל בבני אברהם יחאק ויעקב וגו'. ו' הר"מ (רמב"ם ב' פרקים) פירש כי הקפיד ה' עליו על אשר נחרגו על העדה ומכיוצו ז' חשבו כי גם ה' בנעם עמהם אשר לא כן היה. ז' רצינו חננאל והסכים אליו רמב"ן שהקפדה ה' הייתה על אשר אמר מוציא לכם מים ולא אמר יוציא לכם שמה טעו ישראל וחשבו כי הם צחמחמה עושים את המעשה כי לא היה להם רמז כי ה' הוא העושה הנס ולזה הקפיד ה'

אור בהיר

באר) ואינכם יכולים לומר לא ידענו. (באר) מינח לשמות פשיעא, והוא מיתור. (באר) פי' היה להם לדבר אל הסלע, והם לא דברו בשביל מריבת העדה, אלא הכו, ולא נתן מימיו, והוכרחו להכות עוד הפעם. (באר) פי' אם היה ממחין אחר הכאה ראשונה היה נתן מימיו, והוא ע"ה לא המחין.

מדבר, לזה נחרעמו ואמרו אם כן לא היה לכם להעלותינו ממצרים כיון שהוא מוכרח להביא אותנו אל המקום הרע הזה שיש בו סכנה שאינו מקום זרע וגו' כאומרם ז"ל (חולין פ"ח:) מדבר אינו מעלה למחסים. ואמרו אל המקום זה"ל הידיעה לומר שמדות רעות שנמדבר ידועות הם שאינו מקום וגו"י, ומים אין לשחוט"י פירוש אפילו לשחות שהוא דבר ההכרחי ואחס אינכם יכולין להמליח לנו מים, ולא היה מענה צפי משה ועמד בחפלה לפני ה' הוא ואהרן דכתיב ויפלו על פניהם:

ח. קח את המטה וגו' ויקדש צם. פרשה זו רצו עליה כל מפרשי החורה, וחרתי צה לאור צאור החיים, וקודם שנעמוד על פשטן של כתובים נקדים להבין מה הייתה שגגתו של משה בענין זה אשר היה סיבה לגזירתו, וראיתי שנאמרו י' דרכים בענין דבריו מפרשי החורה והן הנה בקלרה. א' רש"י ז"ל פי' ששגגת משה הייתה כי ה' אמר

ב כיצד...
ב כיצד...
ב כיצד...

הדושי סחוריה

פ"א א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

תוס' אנשי שם

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

אוחס. ומה שיהיה נמי כפי הגוה. ט"ז: [ורבי שמעון אומר
למע"ס וכו'. פירש הר"ב דבשעת קריאת הסם לרוב שיהיה הפירות
בבלוה. ואינו יודע איזי מתיק ליה מפרי דהא אף בממוכר פרי
הוא ובפרט לאחר שגמר בטול]: ב כל העיירות שבמעמד.
פירש הר"ב ישראלים היו עטרי' וכו'.

ועיין עוד בפירושו למ"ב פ"ד דתענית: בכורים. ורבי שמעון אומר אף על פי כן חזור
וקורא אותם בכורים מאד שיתלשו מן
התלול

הקרקע: [ב כיצד מעלין את הבכורים. כל העיירות שבמעמד ה. מתבנסות
לעיר של מעמד ה. ולעין ברובה של עיר. ולא היו נבנסין לבתים ה.].
ולמשכבים ה היה המזונה אומר. קומי ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו ה: ה

הקרובים מביאים התאנים והענבים. והדחוקים מביאים
גרוגרות וצמקים ה. והשור ה הולך לפניהם. וקרניו מצופות זהב

לקחתם: ר' שמעון אומר אעפ"כ חזור וקורא שם. ודרוש
ולקחה מרמזה כל פרי האדמה מה בשעה הבאה פרי אף בשעה
הפרטה פרי דבשעת קריאת שם לרוב שיהיו הפירות בבלוה כמו
בשעה הבאה. ואין הלכה כר"ס: ב כל העיירות שבמעמד.
כ"ד מעמדות היו ביראל כגד

הרצפה ועשירים משמרות כהונה והגזי
המעמד ישראלים היו. שלמים מכל
ישראל לעמד על הקרבן עם הכהנים
והלויים שבאחוזו משמר. כל אחד בשבט
הקבוע לו וכן קוראים אנשי מטיה:
מתבנסות לעיר. של ראש המעמד
ולא היו גזי'אין בכריהם כל אחד בשני
עלמו זהו דברו עם הדתי מלך:
ולא היו נבנסים לבתים. מפני אהל

ההולמה: ולמשכבים. בבקר כשם
משכמים: המבוגה. ראש המעמד:
קומי ונעלה ציון. ובדרך היו אומרים שמהו באומרים לי בית ה' נלך. כשאגיעו לירושלם היו אומרים עומדות היו גריליט בשערך ירושלם.
בקר הבית היו אומרים הללו אל בך קרשו. בעזרה היו אומרים כל השמה ההללו יה: ג תאנים וענבים. כשם לחם: הדחוקים.
מירושלם ואין בכריהם יטלים להתקיים כל כך: מביאין נחירות וצמקים. תאנים וענבים יבשים: השור הולך לפניהם. ומקריבין

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

קומי ונעלה ציון. ובדרך היו אומרים שמהו באומרים לי בית ה' נלך. כשאגיעו לירושלם היו אומרים עומדות היו גריליט בשערך ירושלם.
בקר הבית היו אומרים הללו אל בך קרשו. בעזרה היו אומרים כל השמה ההללו יה: ג תאנים וענבים. כשם לחם: הדחוקים.
מירושלם ואין בכריהם יטלים להתקיים כל כך: מביאין נחירות וצמקים. תאנים וענבים יבשים: השור הולך לפניהם. ומקריבין

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

אוחס. ומה שיהיה נמי כפי הגוה. ט"ז: [ורבי שמעון אומר
למע"ס וכו'. פירש הר"ב דבשעת קריאת הסם לרוב שיהיה הפירות
בבלוה. ואינו יודע איזי מתיק ליה מפרי דהא אף בממוכר פרי
הוא ובפרט לאחר שגמר בטול]: ב כל העיירות שבמעמד.
פירש הר"ב ישראלים היו עטרי' וכו'.

ועיין עוד בפירושו למ"ב פ"ד דתענית: בכורים. ורבי שמעון אומר אף על פי כן חזור
וקורא אותם בכורים מאד שיתלשו מן
התלול

הקרקע: [ב כיצד מעלין את הבכורים. כל העיירות שבמעמד ה. מתבנסות
לעיר של מעמד ה. ולעין ברובה של עיר. ולא היו נבנסין לבתים ה.].
ולמשכבים ה היה המזונה אומר. קומי ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו ה: ה

הקרובים מביאים התאנים והענבים. והדחוקים מביאים
גרוגרות וצמקים ה. והשור ה הולך לפניהם. וקרניו מצופות זהב

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ה' א' ה'...
ה' א' ה'...
ה' א' ה'...

ח' צ"ש. האון ר' מנחם צמקא זצ"ל ה"ל
ב'ק ונתק אלי הר"ל ל' ז' אדרה מ' צ'ק' א.א.א.
חדושי סימן נא הגרמ"ז קי

סימן נ

בענין מצוות ביכורים

האנכ שזכרה. אשכול שזכר. רמון שזכר. קשרו בגמי
ואומר הרי אלו זכורים. כנה מזכרים כאן השלושה מייים
המזכרים גם אלו המרגלים שאוחס בהם בניאז מארץ
ישראל. והרמז להקשר שזכיהן.

7 א' שם האר"י ז"ל דמלות כגאח הביכורים כיוא תיקון
לחטא המרגלים. דכרי המרגלים כוליהו דיצת על הארץ
ומלות זכורים ניהנה משום הוצת הארץ.
והוסיף פי"ג הגרמ"ז ז"ל דיש רמז לזכ במשנה זכורים
פי"ג מ"א דאר"י שם: אדם יורד בחוק שזכו. וזואכ

סימן נא

מאמר בשבח לימוד אגדות הש"ס

נמלים כבוד האגדה שנמשלה ליהן. ועי"ש. ומכוון לזכירוס
ז"ל במקרא (י) יחיו דגן בתלמוד. ויפרחו כגפן באגדה.
ובספרי באינו (ח) ודע ענב תשכח חמר" אלו אגדות.
שמושכין לבו של אדם כיון. ובהגיונה י"ד וכל משען מיס.
אלו בעלי אגדה שמושכין לבו של אדם כמיס. וכן זיומא
פי"ה גז שדומה לבגדה שמושכה לבו של אדם כמיס.
ובדרשותי עמדתו ע"ז לבאר כגדל הדמיון שמדמים חז"ל
את האגדה. פסם ליון ופעם למיס. וגם נמח
שזיומא דיומו חז"ל את הוין רק לאגדה. ובספרי (ט) דרשו
על הפסוק ויאכילך את המן וגו' כי על כל מולא פי"ה
יחיה האדם וגו' אלו מדרש הלכות ואגדות עי"ש ובספרי
דני רב. והארכתי בזיומא מעלת האגדה להאיר עינא וליצא.
כלומר להכיר את הקצירה ולהיות שפתי שמיס לנך מוכח
פ"ו (ה) תמוד ל"ג) ואכ"ת.
וראיתי חידוש גדברי כרע רביוו מלאדי ז"ל בלקטיו
תורכ ויקרא (י) דכתב דגם לדעם המג"ל באו"ח
סי"ג סי"ג דאם אוינו מבין לימודו אוינו מקיים כזה
מלות תלמוד תורכ. באגדה אוינו ק דשם גם בלא כנגב
מקיים מלות לימוד עי"ש. וזה חידוש נמשלה האגדה.

והנה בענין עבודתו עבודה הקודש להגדיל תורכ ולהרחיב
קולב גם במקצו"ז או של אגדה הוא ענין נשגב מאוד.
כמו שאמרנו חז"ל (א) שמא האמר למדתי הלכות די לי חז"ל
כל המצוב למוד מדרש הלכות ואגדות. ואחז"ל באגדות דר
נחן פרק כ"ט כל מי שיש צידו מדרש ואין צידו הלכות,
לא עשם עשם של יראת חטא. ואמרנו עוד דרש"י רשומיה (ב)
לעוק להכיר את מי שאמר וזכר העולם. למוד אגדה.
שמתוך כך אהב מכיר את הקצירה. ואחז"ל (ג) דכרי תורכ
שמתו מלמעלה לא ניהנו אלא במידה וכו'. יש זוכה למיקרא
ויש למשנה ויש לתלמוד ויש להגדה ויש זוכס לכולן. וארי
במשכה סופרים פרק ע"ו. עי"ש "פנים צפנים דיבר סי"
עמכס" וגו'. ארבעים פנים. פנים של אימה למקרא. פנים
ציונויות למשנה. פנים מסצירות לתלמוד. פנים שוחקות
להגדה. וכ"כ בגי' בפסיקתא דר' כהנא (ד) עי"ש. ועי'
יצמות קי"ז פי"א כמיס הפנים לפנים וכרי כהוא גדברי
תורכ כתיב עי"ש וברש"י (ה) והבין.
וכבר רמזו ז"ל במדרש ושלח (ו) בפסוק ויהיו לך כאלוקים
מעל השמים ורוכ דגן והירוש"ם מעל השמים זה
מקרא. והירוש"ם זה אגדה. ובספר מגלה עמוקות דברים

מדרש. כי על כל מוצא פי"ה יחיה האדם אלו הלכות ואגדות
עי"ש.
(י) עי"ש דף ה' בספר ד"ה חזנה ומר. ועי' בגבורות ה'
למהר"ל מפראג ז"ל פרק ס"ב דכתב כתיב דמקיימים מצות
עסק התורה בכל התורה אפילו כשלא מבינים עי"ש. זה דלא
כהמב"א דר"ק. ובספר המידות להר"ק ר"ג מברסלב ז"ל שרך
לימוד אות ל"ה כתב דו"ל: לימוד אדם אפילו בלא הבנה עי"ל.
ובמראית העין להתיר"א ז"ל עמיס צ"ו י"ס עי"א משי"כ כזה
בשם הרב בינת ישכר עי"ש ובחיים שאל ח"א סי' ע"ה ס"ק ב'.
ורבינו אומר להגד"ע קס"ף שליט"א ח"א אור"ח סי' כ"ו ס"ק ס'
משי"כ בענין זה באר"כות כדרכו בקודש והביא שיטות הפוסקים
בוה.

(א) ספרי פ"ה עקב פרק מ"ט. ב.
(ב) ספרי פ"ה עקב פרק מ"ט י"א. כ"ב.
(ג) במדרש רבא ויקרא פרק ס"ו אות ב'.
(ד) פסיקתא דרש"י דברכות ס"ק ו' (ועי' ברוקח ברפס
מחדש ד' י"א).
(ה) בדי"ה בדברי תורה כתיב דו"ל: לפי פנים ולב שאותה
נתון לתורה. לבך עומד לך להעמיד גירסא. אם יצעת בה המצא
אם לא יצעת בה לא תמצא ועי"ש ברש"י עוד ל"א עי"ש.
(ו) ז"ל פ"ה תולדות בראשית רבה פרק ס"ו סוף אות ג'.
(ז) מדרש רבה ויקרא פרשה א' אות ב'.
(ח) ל"ב. י"ד. ועי' שבת פ"ו ע"א.
(ט) פרק מ"ט. י"ב. לא על הלחם לבדו יחיה האדם זה

א. איכפת לך
ב. שביעות וכו'
ג. הווי ממשע
ד. שרי דכתיב
ה. פאצווסקי
ו. שכם מכווים
ז. שכם חרדים
ח. דמים ומשוליים
ט. זה עת זכ.
י. ת.
יא. עממא דקרא
יב. כהוא צירוב
יג. כיוא צנחנית
יד. ק.
יז. הרשעוה
יח. הכוור ניהן
יט. זומר והלכנים
ז. פרק שבארי
ז. דמרוקים אילן
ז. באמת הרמב"ם
ז. גבי הא דקתני
ז. אילנות תלא
ז. ז"ל א"א לבאר
ז. ל דריק היטב
ז. וד הבה
ז. לזו ד' אמות
ז. דרזי לא הוי
ז. יי פייס כדאי
ז. קנו פייס והוין
ז. וז הגמ' בכזה.
ז. דו"ל ג"כ כאן
ז. נארך וכו' האי"כ
ז. וין דירוצו לר'
ז. צה הג"ל בסמך
ז. מ"ה.

תוספות יום טוב ברכות כיצד מברכין פרק ו' עובדיה מברשורה

ציונים

ה אכל האנים. מ. :
והכנסו עובדים. מ. :
שם כולם שם שם שם שם
שם שם שם שם שם :

תוספות חדשים

משנה ה' (בהר"ב ד"ה)
אפילו אכל ט' נאלי מי
סעולמים עכ"ל. אבל בש"ע
ס' ר"ז ספק דלן מוסב בשם
רק מי סעולמים. ומ"ס
הע"ל טעם על ידן וגם
המכילם בפירוט כ' כל דבר
שלק מלוח מין שטוח ל"ע
דבר דמי שוק ל"ה חק
נקלה על כבוד :

הדושי בהר"ח

[משנה ה'] אבל האנים
ענבים ורימונים סדר
ט'. יש לירקן דהא
באחד רבן גמליאל מ"ל כל
שבעת הימים שלש ברכות
כבר שיהא בבריתא (ר"ק
ל"ו) וא"כ אי ר"י היה
לחשוב כגון כל מ' סנינים
החשוב נ"ב ויהיה וחסים
או לא ליקום אלא ה"א
ד"ה לטולו ואפשר משום
שא"ל השליש דחשב הם
סמכין לארץ קא חשיב
ל"ה ויהיה וחסים סמכין
לארץ כדא דפסקי רבנן
לא חשיב ל"ה אף שבבבלי
ד"רין כן בהר"ח :

כינה וסלך לו. ואחר כך חזר ונמלך לאכילן מפני חלישה הלכ' :
בן תאננים וענבים. וכן במ"ז פ"ב למעשרות גם בריש פ"ג
דבכורים לא שאלו כסדרן בכבוד גפן וסאלהו"ל דקרא דלחלא למימר
בשבת ארץ ישראל הקדים המשובח יותר וכדלמדין כל המוקדם

צגופו מחמת רוב הפירות ומפני שאינו יכול לחלוט המליח לבדו אוכל
מן הפת עמו. אבל המליח לבדו עיקר והפת מפלה לו : כן מברך
אחריו ג' ברכות. דכל שאר משכנת המינים מברך אחריו שלש
ברכות דאע"פ ליה לרבן גמליאל דואכלת וקבעת וברכת לאו אלתם
בלבד קאי אלא אכל ו' המינים המזכירים

לעיל בפירוש ובהאי קרא שלש ברכות
רמיזו. וברכה זו ברכת הון. על הארץ
זו ברכת הארץ. והטובה זו בונה
ירושלים. וכן הוא לעמר (דברים ג)
ההר הטוב הזה : וחב"א ברכה אחת.
מעין שלש ברכות אם ענבים תאנים
רימונים וחסים ותמרים אבל מברך על
העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה
וכו' ותוסת על הארץ ועל הפירות.

ופוסד את השפלה (ה) : ארץ אכל תאנים
וענבים ורימונים מברך אחריו שלש
ברכות (ה) דברי רבן גמליאל. והבמים
אומרים ברכה אחת מעין שלש (ה) ר"ע
אומר אפי' אכל שלש (ה) והוא מזונו מברך
אדריי

דג. תאנים וענבים. גר"י ענבים על י"ו. ומתנ"ג י' ענבים
והאנים. מעין שלש. גר"י ג' :

ובארץ ישראל חותם על הארץ ועל פירותיה. וברכה זו בונה
מברך על היין אלא שפוחת בה על הגפן ועל פרי הגפן. ועל כל
דבר הגשמה מתמשת מיני דגן במקום על העץ ועל פרי העץ

ובארץ ישראל חותם על הארץ ועל פירותיה. וברכה זו בונה
מברך על היין אלא שפוחת בה על הגפן ועל פרי הגפן. ועל כל
דבר הגשמה מתמשת מיני דגן במקום על העץ ועל פרי העץ

אומר על המחיה ועל הכלכלה ומוחס על הארץ ועל המחיה : אפילו אכל שלש.
של ידן והוא מווסט סמוך עליו למזון מברך ג'
ברכות דואכלת וקבעת אבל (מזון) [מזון] דלחלו קאי. והלכה כמכמים שאין מברכין שלש ברכות אלא אחת. וזו
אחת מעין שלש ועל כל שאר דברים צורא נפשות רבות וחסדיון. פירוש חסדיון כעו לחם ומים שאי אפשר להחיים בלא הם
ועל

מלאכת שלמה

אני חזר לכל מ"ש בפסוק על ארץ חסה. אלא חסות העורה ומתוך כך סוכר
ואכלת וקבעת בני האכל בה לחם ללמדו שכל כולם בלבד חייב לברך ברכת
שלשה. ור"ז ס"ל דקרא דארץ אחר לא במשכנות חסבל בה לחם לא נה אלא
למשוטי כוסס את החסה ולפיכך אחר לחם לתשמי' דדוקא בלחם או בדבר
שהוא מזון מברך ברכה שלשה אבל כוסס את החסה אינו מברך עליו ברכה שלשה
אלא מעין שלש. והבכית ה"ל יונה ז"ל דברכת מעין ג' אינה אלא מדרבנן
ועוד הבכית דמדר"ג דלמור דכוסס את החסה אינו מברך ברכה שלשה אלא
ברכה מעין שלש לירבן דפליגי עליה בשעת דלחמי מברך מעין ג' אלא צורא נפשו
רבות. והבכיתו חוס' ז"ל בפירוקן (דף ל"ה) דל"ג דל"ג דל"ג דל"ג דל"ג דל"ג
אז כ"ל דברכה טעונה כוס סוכר שאינה שותה בקביעות רק מלל לנחמו מודה
ר"ע למברך ברכה מעין ג' דל"ג וז"ל ל"ג ברכ' א' מעין ג' בשום מקו' ט"כ.
ז"ע דמאי קאמרי וז"ל ל"ג וז"ל וז"ל וז"ל וז"ל וז"ל וז"ל וז"ל וז"ל וז"ל וז"ל
החסה וגם במ"ס בסמוך גבי פת של ארז ודוקן. והנה בצרייהא קתני ר"י משמו
שן ר"ג כל שכול מו' המינים ולא מין דגן או מין דגן ולא שפלו פת ר"ג אומר ג'
ברכות וזכ"ל ברכה א' מעין ג' וכל שאינה לא מו' המינים ולא מין דגן כגון פת
ארז ודוקן ר"ג ברכה א' מעין ג' וזכ"ל וזכ"ל וזכ"ל וזכ"ל וזכ"ל וזכ"ל וזכ"ל וזכ"ל
מעין שלש. מתוך ש' הרמב"ם ז"ל בשם ד"ג מעין ג' טפי ומה שאמרו
האנים לברך אחר ו' המינים ברכה אחת ארץ להיות בה מעין ג' ברכות ט"כ :
והוא מזונו. מי שקבע קעולו עליו אכל כאלה קבע לתוכו בצרייהא בנמי
שאלו ר"ע כותבת ויברך אחריו ברכה מעין ג'. מתוך ז"ל ורמזיה לעיל
בשם. והנה בצרייהא אינו גופיה האנגל לר"ג שהרשה לברך דשעמא דברך
ברכה

יבין תפארת ישראל בועז

בעז ואינו חפץ בפת. רק שלא ייקט המליח : (ה) ובש"ס לא קאמר
הכל זה הכלל לאחיי מה. וז"ל דבעי לאחיי אפילו אכל ספל תלה
מברך עליו ברכת העיקר דאין הטעמה הפסק [כ"ה בל"ח ר"ג]. ופ"ה
נקט בריש מליח מזהבי ארחתא [אב"י ע"י גמיה ג' : לו] ר"ל בהמ"ז.
דברכה את ה' על כל ז' מינים שבפרשה לעיל קאי : (לו) ר"ל על המחיה
על מיני קמח. ועל העץ ופרי עץ על שאר הפירות. דס"ל ארץ אחר
לא במשכנות חסבל לחם. הפסקי העיני. והלכה כמכמים. ומהו באלו עונות כדי שביעה מברך האטיל וברכת המזון [כ"ה] ק"מ
פ"ן. ומעין שלש. להגיד הנה ליה דאורייתא ול"א מדרבנן. ונפקא מינה בספק [בסוף סימן רי"ט] ועל כל פנים ברכת המזון פוסד
ברכה על הגפן. אפילו ששה קדם טעורה. אבל אינו פוסד ברכת על המחיה. באלה קודם טעורה [ר"ה ע"ד] : (לח) ידן :
אל

תוספות אנשי שם

כשהיה לפניו בשעת פירוש על הטיקן או שהיה מתלבט עליו בשם מברך על הטיקן.
והרי ש' דבר מליח דקא עובדא חו"ד דבר נכרי מהפירות גיטור אלא בפירות עצמם
קריים מליח דמיט שיהא מולתם סוכר וזכ"ל כדן חסבל קשאים. (ט"ז).

ועל כל מ...
שבועות ש...
כי אם ל...
היח ברכה...
ומחמת...
שמותיהם...
ברכה מעין ג'
למשוטי מק...
רב שליו נח...
אלו דליו ס...
ר"ד ופי' ר"י
המים אכל ש...
לברך עליהם...
וכן פי' ג' ב...
עליהם לכוון...
בפ"ק דשירונ...
למ' אכל בנ...
לכני ולאח...
ר"ז ק"מ] :
ולל...
בפירות. ול...
הוא [מ"ס ל...
בהם בריאה...
פרק ו'
משנה ב'
א'
ב'
ג'
ד'
ה'
הוא [מ"ס ל...
משנה ו'
ה'
הוא [מ"ס ל...
משנה ח'
ה'
וזקל דבמב...
ויין ונפשו...
ל"ע. (כ"ה) א...
פרק ז'
א'
ש'
פ"ז (א) לה...
בבב"א

יצירה

המליח לבדו אוכל
ה' ה' : ה' מברך
וכך אחרי שגם
זכרתי לנו אלמס
המוזיק המוזכרים
קרא שגם זכרות
ס האן . על הארץ
הקונה זו צונה
אומר (דברים ג)

דה ומתוך כך הוכרז
ז' מידי לנכד ברכת
נה להם לא כל אלה
וקא בלחם או כדבר
נך עלו ברכת שלמה
אניה אלה מדרבנן
ך ברכת שלמה אלה
נ' אלה טרא נאבד
חממים על ז' המינים
ק מלה לנמוז מודה
יון ג' צפוס מקי' ע"כ.

ההוא נבדו הנדב
ה' : והנה סונה
6 (פ' ה"ב ס"ב)
ג בבית א' . הרי אש
ז' אש את ה' ודמ'
ז' המוחם כזה הרי
המזון (ס' ק"ח)
זכרת המזון פטור
י"א : [ח' ירק :
אנ]

זה שנק' על העיקר .
זכ אלה הפירות עמם
יקאוה . (ע"כ).

רבינו עובדיה

ועל כל מה שברא להזוים כזה נפש כל מי כלומר על כל מה
שכעולם שגם אם לא נבראו יטלון הכרוז להקיים ולא נבראו
כי אם לתענוג ולתוספת טובה ומשני שם צבריה זו נ' ענינו
היא צרכה ארוכה ופוחתה צברון
ומותמה צברון כדלחא בירושלמי
שחוממים בה צברון אלה ה' ה' העולמים
הקוסה

ברכות כיצד מברכין פרק ו

מברשונה כב

השונה מים לצמאו . דוקא מברך שהכל . אכל הקוסה מים
לכגור מאלכל שהחב לו כגורו וכיוצא בזה אינו מברך : רבי
סרפון אומר בורא נפשות רבות . מברך לפני סמיית המים
ואין הלכה כר' סרפון אלא לפימיה
מברך שהכל ולאמרייהו צורא
נפשות רבות :

דמה ס"ז זה ומבן בסוף דבריו אלא מסתברא דלא קמיע מדר"ם לברכה שספוק
ולא כלום דלמלא בין בתמלה בין בסוף אמיא סבי מברך כדלכתתן לעול דברין
ברין רחמתי מחריה דלאי פילא מהכי בין בתמלה בין בסוף ומלך דלא אדע
מברכה מברך כסין בין בתמלה בין בסוף ע"כ : ס"ז שהבא ר"ג ז"ל
על ברכת גל"ד הוא ס"ז המים בעלה ל"ה ע"כ ובהרא"ש דף פ"ז ע"א וכ"כ
מפר"ם הכא וספוק הפרק והוא פי' רחוקן שהבא הסוד בס' ר"פ . ו' עוד
עם ויש אמרים נורא נפשות רבות וסרפון על כל מה שברא להחיות בהם
נפש כל מי ע"כ . ופי' צ"ו כלומר ומלת וסרפון זכור עם על כל מה
שברא כלומר ברוך אלה ה' בל"ר . ומה שסר' לנפשות הוא מוסל על
הדברים שברא ופי' עכ"ל ז"ל :

מלאכת שלמה

ברכה מעין ג' הוא משום דידר ורבים הלכה כרבים : השונה מים לצמאו .
למשויה מקתים אומלל אפילו מברכה אחרונה דלי . דוקא מברכה ראשונה כדת
רב פלגיו גלון ורב פמירס גלון ז"ל אמרי' לתפריך למזניים פניעת הא לטוס הא
אלא ודאי הא אחא למעונו אפילו מברכה אחרונה כדל"כ . ו' נמוז א"ה ס'
ר"ד ופי' דוקא שנתנה מים לנפשו אינו מברך עליהם נפי שאנו נהיה מן
המים אכל שאר המקום נהיה בשתייתן ונעמנו אלא אם שהיה אחם לנפשו אריך
לברך עליהם ע"כ ופי' גם צ"כ כ' המים ופי' וכה הרא"ש והמרדכי ז"ל ע"כ .
וכן ס"ז ג"כ ס"ז יונתן ז"ל : בורא נפשות רבות . דס"ל לר"ם שאיש מברך
עליהם לנפשו מלום ולפיק היה אומר שגברך עליהם בתמלה גל"ד . דס"ל ז"ל
נפי' דשירפון ופי' ג"כ המים ז"ל ופי' ג"כ ס"ז ז"ל אכל הרכב"ל ז"ל בתחתי

מלאכת שלמה

דמה ס"ז זה ומבן בסוף דבריו אלא מסתברא דלא קמיע מדר"ם לברכה שספוק
ולא כלום דלמלא בין בתמלה בין בסוף אמיא סבי מברך כדלכתתן לעול דברין
ברין רחמתי מחריה דלאי פילא מהכי בין בתמלה בין בסוף ומלך דלא אדע
מברכה מברך כסין בין בתמלה בין בסוף ע"כ : ס"ז שהבא ר"ג ז"ל
על ברכת גל"ד הוא ס"ז המים בעלה ל"ה ע"כ ובהרא"ש דף פ"ז ע"א וכ"כ
מפר"ם הכא וספוק הפרק והוא פי' רחוקן שהבא הסוד בס' ר"פ . ו' עוד
עם ויש אמרים נורא נפשות רבות וסרפון על כל מה שברא להחיות בהם
נפש כל מי ע"כ . ופי' צ"ו כלומר ומלת וסרפון זכור עם על כל מה
שברא כלומר ברוך אלה ה' בל"ר . ומה שסר' לנפשות הוא מוסל על
הדברים שברא ופי' עכ"ל ז"ל :

ציונים

השונה מים . מצינו יו' :
מ"י ס' סתם על סוף ע"כ
ס"ן כ' ס"ן ז' :

החלופי גרסאות
אחרינו . נמצא עילון .
אמרו נפשי מברך . ר"ם
ג"ל ר' יהודה . רבות .
ג"ל רבות וסרפון . ופי'

ציונים

השונה מים . מצינו יו' :
מ"י ס' סתם על סוף ע"כ
ס"ן כ' ס"ן ז' :

ברכות כיצד מברכין פרק ו

השונה מים לצמאו . דוקא מברך שהכל . אכל הקוסה מים
לכגור מאלכל שהחב לו כגורו וכיוצא בזה אינו מברך : רבי
סרפון אומר בורא נפשות רבות . מברך לפני סמיית המים
ואין הלכה כר' סרפון אלא לפימיה
מברך שהכל ולאמרייהו צורא
נפשות רבות :

מלאכת שלמה

ברכה מעין ג' הוא משום דידר ורבים הלכה כרבים : השונה מים לצמאו .
למשויה מקתים אומלל אפילו מברכה אחרונה דלי . דוקא מברכה ראשונה כדת
רב פלגיו גלון ורב פמירס גלון ז"ל אמרי' לתפריך למזניים פניעת הא לטוס הא
אלא ודאי הא אחא למעונו אפילו מברכה אחרונה כדל"כ . ו' נמוז א"ה ס'
ר"ד ופי' דוקא שנתנה מים לנפשו אינו מברך עליהם נפי שאנו נהיה מן
המים אכל שאר המקום נהיה בשתייתן ונעמנו אלא אם שהיה אחם לנפשו אריך
לברך עליהם ע"כ ופי' גם צ"כ כ' המים ופי' וכה הרא"ש והמרדכי ז"ל ע"כ .
וכן ס"ז ג"כ ס"ז יונתן ז"ל : בורא נפשות רבות . דס"ל לר"ם שאיש מברך
עליהם לנפשו מלום ולפיק היה אומר שגברך עליהם בתמלה גל"ד . דס"ל ז"ל
נפי' דשירפון ופי' ג"כ המים ז"ל ופי' ג"כ ס"ז ז"ל אכל הרכב"ל ז"ל בתחתי

ציונים

ברכות כיצד מברכין פרק ו

השונה מים לצמאו . דוקא מברך שהכל . אכל הקוסה מים
לכגור מאלכל שהחב לו כגורו וכיוצא בזה אינו מברך : רבי
סרפון אומר בורא נפשות רבות . מברך לפני סמיית המים
ואין הלכה כר' סרפון אלא לפימיה
מברך שהכל ולאמרייהו צורא
נפשות רבות :

מלאכת שלמה

ברכה מעין ג' הוא משום דידר ורבים הלכה כרבים : השונה מים לצמאו .
למשויה מקתים אומלל אפילו מברכה אחרונה דלי . דוקא מברכה ראשונה כדת
רב פלגיו גלון ורב פמירס גלון ז"ל אמרי' לתפריך למזניים פניעת הא לטוס הא
אלא ודאי הא אחא למעונו אפילו מברכה אחרונה כדל"כ . ו' נמוז א"ה ס'
ר"ד ופי' דוקא שנתנה מים לנפשו אינו מברך עליהם נפי שאנו נהיה מן
המים אכל שאר המקום נהיה בשתייתן ונעמנו אלא אם שהיה אחם לנפשו אריך
לברך עליהם ע"כ ופי' גם צ"כ כ' המים ופי' וכה הרא"ש והמרדכי ז"ל ע"כ .
וכן ס"ז ג"כ ס"ז יונתן ז"ל : בורא נפשות רבות . דס"ל לר"ם שאיש מברך
עליהם לנפשו מלום ולפיק היה אומר שגברך עליהם בתמלה גל"ד . דס"ל ז"ל
נפי' דשירפון ופי' ג"כ המים ז"ל ופי' ג"כ ס"ז ז"ל אכל הרכב"ל ז"ל בתחתי

ציונים

ברכות כיצד מברכין פרק ו

השונה מים לצמאו . דוקא מברך שהכל . אכל הקוסה מים
לכגור מאלכל שהחב לו כגורו וכיוצא בזה אינו מברך : רבי
סרפון אומר בורא נפשות רבות . מברך לפני סמיית המים
ואין הלכה כר' סרפון אלא לפימיה
מברך שהכל ולאמרייהו צורא
נפשות רבות :

מלאכת שלמה

ברכה מעין ג' הוא משום דידר ורבים הלכה כרבים : השונה מים לצמאו .
למשויה מקתים אומלל אפילו מברכה אחרונה דלי . דוקא מברכה ראשונה כדת
רב פלגיו גלון ורב פמירס גלון ז"ל אמרי' לתפריך למזניים פניעת הא לטוס הא
אלא ודאי הא אחא למעונו אפילו מברכה אחרונה כדל"כ . ו' נמוז א"ה ס'
ר"ד ופי' דוקא שנתנה מים לנפשו אינו מברך עליהם נפי שאנו נהיה מן
המים אכל שאר המקום נהיה בשתייתן ונעמנו אלא אם שהיה אחם לנפשו אריך
לברך עליהם ע"כ ופי' גם צ"כ כ' המים ופי' וכה הרא"ש והמרדכי ז"ל ע"כ .
וכן ס"ז ג"כ ס"ז יונתן ז"ל : בורא נפשות רבות . דס"ל לר"ם שאיש מברך
עליהם לנפשו מלום ולפיק היה אומר שגברך עליהם בתמלה גל"ד . דס"ל ז"ל
נפי' דשירפון ופי' ג"כ המים ז"ל ופי' ג"כ ס"ז ז"ל אכל הרכב"ל ז"ל בתחתי

הגרי"א לכלים (פ"ו מ"ח) שהקיא מהירושלמי (פ"א דבכורים ה"א) ולא ברש"י בברכות הג"ל לגבי פי תיבת אגוד אך בירושלמי שם רואים ביאור אחר לתיבת אגוד - שמעבב לצאת לאיבוד אפי' כשהנשמים וורדים עליו ע"ש בגר"א. וראה בספר הנפלא פירי שחרות על כלים (ר"ק סי' ע"ב) מש"כ לבאר דאין קושי על דרש"י מהירושלמי ע"ש היטב וכן בספר חרשי התנוכי על ברכות (ל"ט) מש"כ ודפח"ח. וראה עוד בידיעות שלמה ובהגהות הרמ"א על המורח מש"כ לבאר ברש"י כאן, ובפרדס שאלו בערות בסו"ס שמקור דרש"י בירושלמי ע"ש. וראה עוד באבני שהם מש"כ להקשות דרש"י היה צריך לבאר דבריו אלו בפר' עקב לגבי שבת א"י ולא כאן ע"ש מש"כ וראה גם בבכורים (פ"א מ"ג ר"א): ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר ע"כ. והיינו שאין מביאים מהם בכורים: וראה בהגהות הרה"ק ר' אברהם איגר זצ"ל בעל שבט מיהודה על המשניות (בכורים שם) שנדפסו בקובץ לב אר"י - אופולה (עמ' 27) מש"כ לפלפל בדברי נמוקי הגרי"ב במשניות בכורים שם האם הכוונה שלא מביאים בכורים מהזיתים או מהשמן ע"ש ודפח"ח.

(יא) ולקחת מראשית (כ"ו ב) ברש"י ודבש, הוא דבש תמיד ע"כ. בדא"מ כתב דר"ל למעט דבש דבורים, והיינו כיון שכל הפסוק דארץ חטה ושעורה וגו' בשבח פירות א"י איירי ודבש דבורים לא הוי מפירות א"י עכ"ד. ויש אולי להוסיף נופך לדבריו עפ"י דברי החינוך (מצוה צ"א) שהבאנו כבר לעיל ולכן בכורים הוא דוקא מן המינים כיון שפירות שלא מן המינים לא נמצאו בקרא ע"כ. וא"ש דבכורים

מטענות בני"ז אל משה, שזה בא לכפר על זה הדין, ובי"ש דא"ש לפי"ו דבמשנה לגבי ברכות כחונן הסדר כמו כאן כיון שכל ענין הברכה בפני"ו הוא ענין הכרת הטוב כמש"כ השפ"א בברכות (ל"ה) באריות ע"ש ורו"ק היטב. וראה עוד בפרד"י החדש (פ"ו שלח אות נ"ז) מש"כ בזה וראה בעצרת ראש על משניות בכורים אות ל' מש"כ בענין זה. ובגרס כרמל (על רביד הזהב) כאן מש"כ לבאר מה ההדגשה במש"כ: תאנה שבכרת ע"ש היטב ודפח"ח. וראה בתכלת מרדכי למתקנים זצ"ל בפרשתנו (אות ה) פ"ו נפלא בענין ברכות הגמי סביב תאנה שהוא לדמו ענין חינוך שאם קושרים סביב שור שאינו מלומד גמי - הוא מקבל מרות ע"ש ודפח"ח.

ומעצם הדין שבמשנה הג"ל: תאנה שבכרת - אשכל שביכר - רימון שבכר וכו'. רצה להוכיח בשו"ת שאלת שלמה - ורש"ימד (סי' ל"ג סי' ב) דא"א להביא בכורים ממין א' על מין אחר ע"ש עוד מש"כ בזה. אך במושב זקנים (הלל) פסקו מפורש ראפילו להביא בכורים ממין א' על שאר מינים ע"ש זצ"ע. וראה בשו"ת אמרי בהן - הולנד (סי' מ"ח - עמ' צ"ח) שהוכיח מכאן הבעי להביא פירות שלימים, ע"ש היטב.

(י) ולקחת מראשית (כ"ו ב) ברש"י: זית שמן, זית אגודי, ששמנו אגוד בתוכו ע"כ. וראה ברש"י ברכות (ל"ט) שמוסיף: אגוד כתוכו - מזומן לצאת ממנו שאינו נבלע בפרי כמשקת תפוחים ותותים אלא אגוד כמשקת ענבים עכ"ל (אולי אגוד הוא לשון גר ותושב. והיינו שאינו קבוע בפנים ומזומן לצאת ולעקוד ממקומו כגר במדינה וזה ודו"ק). וראה בהגהות

שבכרתה. כורך עליה גמי לסימן ואומר: הרי זו ביכורים ע"כ. הנה במשנה (פ"ג דביכורים מ"א) אינו יורד ארס לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרתה, אשכול שביכר רימון שביכר ע"כ. וצ"ע שנקט דוקא לפי הסדר הזה, והנה בספר חרשי הגרמ"ו (פ"ג) מביא בשם האר"י הק' דמצות ביכורים הוא תיקון לחטא המדגלים ע"כ. וביאר הגר"מ זמבא זצ"ל ולכן נקטה המשנה הג' פירות אלו, תאנה, אשכול ורימון כיון שאת ג' הפירות האלו הביאו המדגלים לא"י כמבואר בפסוק (במדבר י"ג, כ"ה) ע"כ. אך צ"ע רבמרגלים הסדר הוא: ענבים רמונים ותאנים וכאן הסדר שונה וצ"ב.

והנה לגבי שבה א"י בדברים (ה, ח) הסדר: גפן תאנה ורימון. וג"כ רלא ככאן, ולגבי כשכאו בני"ז בטענות למשה רבינו (במדבר כ, ח) נאמר כמו כאן תאנה, גפן ורימון ע"ש. גם במשנה ברכות (פ"ו מ"ח) לגבי ברכות הסדר הוא כמו כאן תאנה גפן ורימון ע"ש. (והרמב"ם (פ"ח) ברכות ה"א) נקט לגבי ברכות הסדר: ענבים רמונים תאנים ורלא כבמשנה ברכות הג"ל לגבי ברכה וצ"ע.

ואולי י"ל לפי מה שאביא להלן אי"ה הקשר בין ביכורים לתפילה (דמשה תיקן התפילה כיום היא במקום ביכורים, דתפילה הוא ענין הכרת הטוב ובמו ביכורים - ראשית לה' ענין הכרת הטוב. ראה להלן בזה. א"כ שפיר זה בא לכפר על מה שטענו בני"ז בבמדבר (כ, ח) והיה בזה כפיות טובה מצידם כלפי השו"ת הטוב שהוציאם ממצרים והוליתם במדבר, לכן שפיר נקטו לגבי ביכורים הסדר. כמו בפסוק שהוא

ודלא כתוס' שם ע"כ. ובכת"י הבחור משה וולצמאן ו"ל-ה"י"ד תלמוד ישיבת חכמי לובלין הנמצא אצל תלמיד יח"ל הרה"ח ד' יהודה מאיר אברמוביץ שליט"א (אות מ"ו) ראיתי שפלפל בזה וציין לדעות הראשונים בזה. התוס' בע"ז (נ"ו). דס"ל כשיטתם בב"מ הג"ל דאין חיוב תרומ' בכל ד' המינים ע"ש וראה עוד ברש"י ותוס' כתובות (כ"ה) ובדא"מ (פ"ט רמעשרות) דס"ל כתוס' הג"ל בב"מ, אך בתו"כ (פ"ו בחוקות) ל"ף מקרא דעשר תעשר את כל ד' המינים לחיוב תרומ' ע"ש וזה כדעת הראשונים שבשיטתם הג"ל עכ"ד והיו שפתותיו דובבות. וה"י"ד.

וצ"ע בהגהות טל תורה על הירושלמי (פ"א דחלה ה"ח) שביאר הא' דחשיב הירושלמי שם י' מצוות שאדם עושה ביד ולא השיב ביכורים כיון שאינם אלא כו' המינים ע"ש (ובפרדס לפני"ו הג"ל דאין ביכורים בכוסמין ושיפון ושבלות שועל והמוציא דבי"ו איירי הירושלמי יש בכל אלו ג"כ וכמובן).

(ח) ולקחת מראשית (כ"ו ב) ברש"י: ולא כל ראשית וכו'. ע"כ. בחוקוני ביאר כוונת רש"י: כלומר, אינך צריך להביא כל הפרי שלם אלא מקצתו ע"כ והוא ביאור מחודש בתיבת מראשית. וראה כע"ז: - בסמ"ג (עשה קמ"א) ע"ש. וראה בקובץ כרם שלמה (שנה י"ג ק"י ב עמ' ב"א) מהגאון ר' ישכר בעדיש גרויבט זצ"ל מבנין מש"כ בדברי החוקוני כאן מהירושלמי והרמב"ם ע"ש היטב.

(ט) ולקחת מראשית (כ"ו ב) ברש"י: אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה

7 ←

הכ"ל ל חייב קרובים א"כ

פרי עין דברי אגדה חיים תג

דרוש ב

מצות כיכורים תיקון לחטא המרגלים

7 ← תנן בפ"ג מ"א ביצד מפרשין הכיכורים, יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה אשכול שביכר רמון שביכר קושרו בגמי ואומר הרי אלו כיכורים. הרי התכרו במתניתין ג' מינים והן תאנה, אשכול ורמון, והנה גם אצל המרגלים הוזכרו אלו הג' מינים והם הם המינים שהביאו מארץ ישראל. ומצאתי בחידושי הגאון ר' מנחם זעמבא סי' נ' שהביא דברי הארז"ל דמצות הבאת בכורים היא תיקון לחטא המרגלים, דהרי המרגלים הוציאו דבה רעה על הארץ ומצות בכורים ניתנה משום חיבת הארץ. והוסיף ע"ז הגרמ"ז ז"ל שיש רמז לזה במשנה בבכורים פ"ג מ"א דאי' שם אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה אשכול שביכר רמון שביכר קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים, הנה מחכרים במשנה השלשה מינים המחכרים אצל המרגלים.

ואף שדברי האר"י ז"ל הם רברי קבלה, מ"מ אולי יש לבאר הענין על דרך הפשט, דהנה כ' בספורנו לבאר הסמיכות של פרשת חלה לחטא המרגלים, וז"ל, [שלה ט"ז כ'] אחר חטא המרגלים הצריך גם החלה, למען יהיו ראויים שתחול ברכה בבתיהם, כאמרו וראשית ערסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך וכו' עכ"ל, ומבואר שאילו לא חטאו המרגלים היתה הברכה מצוייה בעיסה, אך אחר שחטאו ניטלה מהן הברכה ורק ע"י מצות חלה יזכו לברכה זו, ולכן ז"ל שגם תכלית הבאת כיכורים הוא כרי להביא ברכה תוך הז' המינים, ואילו לא חטאו המרגלים היתה הברכה מצוייה מאילוי במינים אלו, אך לאחר שחטאו אינן זוכים לברכה זו אלא ע"י מצות כיכורים.

ונראה לבאר הענין באופן אחר, רהנה לאחר חטא המרגלים התפלל משה רבינו שימחול ה' לישראל על חטאם הגדול והנורא, ומבואר בקרא שהתפלל על מחילתם משני פנים, חרא שאם ח"ו יכלה ה' לבני ישראל יגרם עי"ז חילול ה' בפני הגוים, ועי"ז קאמר משה, [במדבר יד יג-טז] ושמעו מצרים כי העלית בכתך את העם הזה, וגו' מבלתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר, ושנית התפלל משה בדרך תפילה שיוזכו ישראל לסליחה בשביל מדות הרחמנות של הקב"ה, ועי"ז קאמר [שם פסוק יז-יט] ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת וגו' סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וגו', והשיב הקב"ה [שם פסוק כ] ויאמר ה' סלחתי כדברך, ופרשי' ז"ל בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי יכלת ה' עכ"ל, הרי מבואר שמה שמחל להם ה' לחטא המרגלים היה רק שלא יגרם עי"ז חילול ה' ח"ו.

והנה הרמב"ן הרחיב הדיבור בביאור ענין זה על הקרא אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם, ודברים לב כח ז"ל, כי היה במדת הדין להיותנו כן בגלות לעולם וכו' כי בגלותנו עתה תמה זכות אבות ואין לנו הצלה מיד העמים רק בעבור שמו וכו', ולכן הזכיר משה בתפלתו ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר וגו', והשי"ת הודיע לו בזה ויאמר ה' סלחתי כדברך, והטעם בטענה הזאת, איננו כרצצה להראות כחו בין שונאיו, כי כל הגוים כאין נגדו מאפס ותהו נחשבו לו, אבל השי"ת ברא את האדם בתחתונים שיכיר את בוראו ויודה לשמו, ושם הרשות בידו להרע או להטיב, וכאשר חטאו ברצונם וכפרו בו כולם לא נשאר רק העם הזה לשמו, ופרסם בהם באותות ובמופתים כי הוא אלקי האלקים וארוני האדונים ונודע בזה לכל העמים, והנה אם ישוב ויאבד זכרם, ישכחו העמים את אותותיו ואת מעשיו ולא יסופר עוד בהם, ואם אדם יזכיר כן, יחשבו כי היה כח מכחות המזלות והכוכבים וחלף ועבר, והנה תהיה כונת הבראה באדם בטלה לגמרי שלא ישאר בהם יודע את בוראו רק מכעיס לפניו,

ועל כן ראוי מדין הרצון שהיה בברית העולם שיהיה רצון מלפניו להקים לו לעם כל הימים, כי הם הקרובים אליו והיודעים אותו מכל העמים, עכ"ל.

הרי מדבריו מבואר שמה שזכו ישראל שלא השמידם ה' היה אך ורק שיהא בעולם עם ואומה שעל ידם יתקדש שם שמים בזה שהם מכירים ה' על הטובות המרחבות שעשה להם, ועיי' מזבירים הן שבתו תמיד. והנה מכל מצות דאורייתא התלויה באמירה העולה על כולנה בענין זה הוא מצות קריאת ביכורים, שאחר כמה חדשים של כל עבודה קשה בשדה בטיפול וגידול בפירותיו, עומד העובד ארמה ומחכה בכליון עינים עד שיגדל פירותיו ויהנה מעמלו, ומיד כשביקר הפירות הרי הוא מפרשם לגבוה מה שהוא חביב ויקר אצלו מאוד, ובשעה שנכנס לעזרה להביאם לכהן קורא בקול רם פרשת הביכורים, וחוזר ומשבח להקב"ה על הנסים הגדולים שעשה לעם ישראל בשעת יציאת מצרים, ומזכיר שבח המקום על שהנחלתנו ארץ ישראל וקיים בריתו להאבות, הרי בזה הוא מקדש שם ה' שמספר בנפלאותיו וכוחותיו ומכיר שהברכה בפירותיו בא ממקור הברכות מלך עליון.

ומעתה מובן מה שכתב האר"י ז"ל שע"י הבאת ביכורים נתקן חטא המרגלים, שמה שזכו ישראל שיקרע מעליהם גזירת כליון ח"ו היה שיהא אומה שיספר נפלאות וטובות ה' בעולם, ובשעה שמביא ביכורים וקורא בא הדבר לידי תיקונו שאף שהצליח בתבואתו מ"מ אינו מחזיק טובה לעצמו אלא הוא מודה ומשבח להקב"ה, ואין לך אומה בעולם שמעשיהם כן, אלא דרכן של אומות העולם שבשעה שהם מצליחים מיוחדין דעתן עליהם ומתייחסים הצלחתם לכחם ועוצם ידם, ולא על ידם יתקדש שם שמים, רק ע"י עם הקדוש עם ישראל הקרובים אל ה' ומודים ומספרים גדולתו בפרט בשעה שמטיב ה' להם, ובוה נתקיים תכלית הבריתא כמש"כ הרמב"ן הנ"ל.

ובזה יבוארו היטב דברי המדרש תנחומא ריש פרשת כי תבוא שהבאנו בדרוש א', ח"ל, היום הזה ה' אלקיך מצוך לעשות, ושי"ה בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עתשנו [תהלים צ"ה], והלא כרעה בכלל השתחויה והשתחויה בכלל כרעה ומה ת"ל נשתחוה נכרעה נברכה, אלא צפה משה ברוח הקדוש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והביכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום וכו', עכ"ל. וקשה איזה מעלה מיוחדת איכא במצות ביכורים שלזה דאג משה שיחסר להם לישראל לאחר החרבן, ובמה נשלם החסרון ע"י תפילה.

ולפי דברינו יש לבאר שמעלת מצות ביכורים היתה הקריאה שהוא מקדש שם שמים במה שמשבח ומכיר להקב"ה, והוה תכלית הבריתא כולה, ומצות קריאה מצינו אך ורק בביכורים ולא בשאר מצות כמו קרבנות או הפרשת תרומות ומעשרות, ושפיר דאג משה במה יתקיים תכלית הבריתא לאחר חרבן בהמ"ק בשעה שלא יהיה בידם להביא ביכוריהם, ולא יקראו פרשתה, ולכן עמד משה והתקין שיהא מתפללין ג' פעמים ביום, שגם ע"י תפילה נתקיים תכלית הבריתא שמכירים גדלות הקב"ה ומספרים בנפלאותיו. והרמב"ן האריך בזה בדברים הנלדבים בסוף פ' בא דמה שמצוה עלינו לעשות מצות רבות שהן זכר ליציאת מצרים הוא כדי שלא ישתכחו ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת ה', וכו' ח"ל, וכונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויחדה לאלהיו שבראו, וכונת רוממות הקול בתפלות וכונת בתי הכנסיות חכות תפלת הרבים, והו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויורו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו וכו' עכ"ל. הרי מבואר שע"י תפילה יבוא הבריתא לידי תכליתו, וגם בזה רק בני ישראל הן האומה היחידה הראוייה לאצטלא זו.

***

נה) ואשכול ענבים אחד (יג, כ"ג). בפרדם שמאי דקדק מדוע בענבים דקדקה התורה לכתוב: אחד ולא לגבי הרמונים והתאנים, והביא מהגמ' סוטה (ל"ד) שמבואר דגם ברמונים ובתאנים היה רק אחד, וא"כ מדוע לא כתיב שם אחד כמו לגבי הענבים ע"כ קושיתו.

דחנה מש"כ מסוטה (ל"ד) הוא ט"ס וצ"ל שם (ל"ד). והנה שם א"י: שמונה נשאו אשבל אחד נשא דימון ואחר נשא תאינה ע"כ. ומוה דקדק בפרדם שמאי דס"ל לגמ' שהיה רק רמון א' ותאנה א' מרנקים לשון יחיד (וכ"ה ברש"י כאן). אבל לכאורה פשוט דלא כך הפי', דהרי בתורה נקטה לשון רבים לגבי התאנים והרמונים, ובדאי שלא היה א' וע"כ דג"כ הגמ' לא התכוונה לומר דוקא לשון יחיד. ודאה בקו' למבטה עתיק (עמ' י"ט) הביא מהגמ' סוטה דדק רמון א' ותאנה א' וסיים בצ"ע, וצ"ב דבריו וכנ"ל. אכן י"ל דכיון דכתיב כאן 'זמן הרמונים וזמן התאנים' י"ל דהכוונה באמת דימון א' מתוך הרימונים שהיו בא"י וכן בתאנים. אך עדין צ"ב בזה, וא"כ איש בפשטות דלגבי האשכול נקט אחד ולגבי הרמונים והתאנים לא.

אך מ"מ קשה, דכיון דכתיב אשכול ולא אשכולות לשון רבים, ממילא ירעיגן שהיה זה אשכול א' ומדוע תוצרחה התורה להוסיף התיבה אחד ודו"ק היטב וצ"ע.

וע"ש בפרדם שמאי שתי עפ"י דאי בתנא דבי אליהו (רבה פרק כ"ט) שנסלו חמשה תאנים וחמשה רמונים ע"ש וא"כ א"ש דלכן לא בתוב בהם לשון אחד עכ"ר, אך כבר התבאר לעיל

דאי' בידולשמי תענית (פרק ד' הלכה ה') שתמרים מרגלים הלשון לתורה, דהיינו, כיון שלא פגמו ולא קלקלו המרגלים בלשונם אודות התמרים. לכן יש בתמר סגולה זו שמרגילה הלשון במורה עכ"ד ודפח"ח.

ובחנ"ל לגבי שבת תמרים וסנולתם לתורה ע"י בפסחים (פ"ו) לא הגלת הקב"ה את ושדאל לבבל. אלא כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה ע"כ. ומבואר ראכילת תמרים יש בה סיוע לעסק התורה (דהוא עיון ופולפול התורה כדאי בס"ט (א"ח ט"ו מ"ט וד"ק). ודאה בספר תהלה לדוד על ט"ו בשבט (עמ' ק"י - קי"א) מש"כ בזה עוד ובספר טעמא דקרא (פר' בשלח ודו"ק היטב). ולגבי קרימת ברכת תמרים לגפן תאנה ודמון: ע"י בשו"ע ט"ו (א"ח ט"ו) וד"ק (פ"ד) דכן פסק, אך בפנים מאירות (ח"ב ט"ו) פסק דמברך על איזה שדצה ע"ש וי"ל, וע"י בנחלת יעקב יהושע כאן מש"כ דדיבור המרגלים על אודות אשכול הענבים הויק לאשכול, והביא מהגמ' מנחות (פ"ו) דדיבור קשה לין ודפח"ח וזה כחנ"ל מדברי ב"ק ארמו"ר מגור שליט"א דכיון שלא דיברו על התמרים הועיל זה שיש בהם סגולה לתורה ודו"ק היטב.

(ויש להוסיף דכשבאו בני"י בטענות על המדבר ומאכליו ואמרו (לחל כ, ה): לא מקום דוע ותאנה וגפן ודמון וגו' (וכמוכא לעיל) לא נזכר ג"כ תמרים או זיתים, וי"ל בזה דבמן הרי היה טעם דבש (תמרים) וזכרתיב (שמות ט"ו) ליאז וכן היה בו טעם לשר השמן (מויתים) כדכתיב (לעיל י"א, ח) לכן לא טענו בני"י מזה ודו"ק היטב, ודאה בקו' מטעמי יעקב מש"כ מדוע לא הביאו חסה ושעורה ע"ש היטב.

והנה בשם האר"י הק' אי' דמצות בכורים הוא תיקון לחטא המרגלים ע"כ. והניד מנחם ומבא זצ"ל הוסיף וראה בספר חרשי הגדמ"ו ט"ו ג' דלכן לגבי בכורים אי' הג' סוגי פירות שאי' כאן ענבים רמונים ותאנים, כיון שזה תיקון לזה ע"כ.

(אך צ"ב, דא"כ ודאי דהיה צריך להיות כתוב במשנה בכורים כסדר שכתובים כאן בפסוק וצ"ע. וגם עוד צ"ב דהרי אותם ג' פירות מוזכרים בעוד הרבה דוכתי וכנ"ל בכרכות ובמעשרות ואין בזה קשר לענין המרגלים).

ולפי"ד האר"י הק' י"ל דהנה חטא המרגלים קיצר שנותיהם של בני"י (וכדלהלן י"ד, כ"ט) ולגבי מצות בכורים רואים שיש בה סגולה לאריכות ימים וכדאי' בספרי (פר' כי תבוא) דבת קול יוצאת ואומרת: תזכה לשנה הבאה ודו"ק היטב. (וע"י בשפת אמת (לקוטים פ"ד כי תבוא) מש"כ להקשות בזה דא"כ לא מת ארם לעולם וכו' ע"ש ובלב שמתח (על פ"ד כי תבוא) מש"כ בזה ואכ"מ). וע"ע בספר מדבר קרש על במדבר (עמ' קי"ב) מש"כ בענין זה בשם הרה"ק ר"ש שלום מבלו וצ"ל.

וע"י בקובץ הבאר (וכרך ראשון - שני שנה המישית ט"ו) מש"כ דכר נפלא בשם הרה"ק רבי צבי מרימנוב וצ"ל בהא דאי' דהמרגלים דצו לתקן חטא ארם הראשון ע"ש היטב.

וכ"ק ארמו"ר מגור שליט"א (פר' שלח - תשנ"ג) → אמר, דלא מצינו שדיברו המרגלים רע על תמרים ולא הביאו מהם. וי"ל דלכן תמרים קודם לפירות הכתובים כאן בברכה. וביאר בזה מה

בקובץ צפונות (גליון ג עמ' ס"ו) שכתב ידידי הג"ד יחיאל בויס שליט"א בזה הרבה והוסיף והאותיות השניות של התיבות אשר שנונו כחבר לשונם הנ"ל הם אותיות ש"נ נח"ש, לרמז על הנחש בעל הלה"ד כדאי' בחז"ל וע"ש עוד בזה ושי"י.

גו) ענבים (י"ג, כ"ג). הנה הסדר בפסוק כאן הוא: ענבים, רמונים ותאנים. ולגבי שבת א"י נזכר בדברים (ח, ה) הסדר: גפן, תאנה ורמון ע"ש, ואילו כשבאו בני"י בטענות למשה רבינו (לחל כ, ה) נאמד: לא מקום דוע ותאנה וגפן ורמון ע"כ. הנה דיש כאן ג' סוגי סדרים בג' פירות אלו. וראה במשנה ברכות (פ"ו מ"ח) דאי' אכל תאנים וענבים ורמונים מברך וכו'. וכ"ה במשנה (פ"ב) דמעשרות מ"ו ופ"ק דבכורים מ"א) כסדר זה והוא כנאמר בטענת בני"י בפר' וחקת תנ"ל וצ"ב הדברים.

ובתוס' יו"ט ברכות (ט) כתב דכשנוגע לשבת א"י, הסדר הכתוב בדברים (ח, ה) הוא הנכון, אך באשר נוגע למתבשל תחילה, הסדר במשניות הנ"ל ובפסוק נמדבר כ, ה) הוא הנכון ע"ש היטב, אך לפי"ו צ"ע דחסדר כאן בפסוק הוא דלא כזה.

וראה ברמב"ם (פ"ח דברכות ה"א) שנקט לגבי ברכת הסדר בפסוק כאן וצ"ע הדברים. ובאמת י"ל בפשטות דבפסוק כאן חשיב לפי גודל הפירות, שהרי זה היה כוונתם של המרגלים להראות פירות א"י שמשונים הם בגודלם, ולכן לקחו בתחילה הגדול ביותר, האשכול ענבים (שלוה הוצרכו ח' מרגלים וכפרש"י) ואח"כ רמונים ואח"כ תאנים ולפי גודלם נקט ודו"ק.

תהלים קו תקסח

כה ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם להפיל אותם במדבר: כה ואתרעמו במשבתהון לא קבילו במימרא דני: כו וארים ידה בשבועה מטולהון למרמי

תרגום

יתהון קמילו במדברא: כו ולאגלאה ורעהון קעפניא ולברויההון בארעתא: כח ואדפיקו בפענות פעור ואכלו נכסי מיתאי: כט וארגונו קדמו בעוכרהון

ותקפת בהון מותנא: ל וקם פינתם וצלי ואתפליה מותנא:

רשי

(כז) ולהפיל זרעם בגוים. מאותו עשה נגור עליהם מורכן הים, שהרי לל תשעה נאז נכו, ולאמר

מצודת דוד

(כז) ולהפיל וגו'. כי אז נגוד עליהם הגלות והוקבע בכיה לדורות: בארצות, דוצה לומר בארצות הגוים: (כח) ויצמדו, חברו עצמם לבעל פעור, ואכלו זבחי עבודת גלולים שהוא רבר שאין בה תיות כחם: (כט) ותפרץ, המגפה נחזקה בהם כי רכיס מתו:

מצודת ציון

(כז) ולזרותם, לפורם. כמו תורה לרוח (מקלל ה ט): (כח) ויצמדו, ענין רכוק וחבור. כמו צמיד פחיל (מזנר יט טו): ותפרץ, ענין התחזקות. כמו מה פרצת (מלשיל לו טו): ל ויפלא, ענין דין ומשפט. כמו נתן בפלילים (שמות לו ט): ותעצר, ענין מניעה:

(ל) ויעמוד, קם מתוך העדה ועשה דין ומשפט בזמרי ועל ידי זה נעצרה המגפה:

אבן עזרא

(כז) ולהפיל, אם היו כמהם מורדים, ככתוב בכרית השני שכרת משה עם הכנים: (כח) ויצמדו, מגזרת צמיד בעבוד הנשים: זבחי מתים, לזבחי אלהיהם:

רד"ק

(כז) ולהפיל, זה לא ראינו בתורה מבווא שאמר להפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות, וכן אמר ביהזקאל כ) וגם אני נשאתי את ידי להם כמרבר להפיץ אותם בגוים ולזרותם בארצות, הנראה בעיני כי זהו מה שאמר וידד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא ויכוס ויכתום עד חרמה (במרבר יד מה), וכן מה שאמר וישמע הכנעני מלך ערר וישב הנגב וגו' וישב ממנו

שבי (שם כא א), זהו ולזרותם בארצות: (כח) ויצמדו, כמו שנאמר ויצמד ישראל לבעל פעור (שם כה א): ויאכלו זבחי מתים, אלהיהם הם המתים: (כט) ויכעיסו, הכעיסו האל במעלליהם שצמדו לבעל פעור, והנו עם הנשים ועבדו עבודת אלילים לפיכך ותפרץ כם מגפה, ואמר ותפרץ, כלומר מגפה רבה: (ל) ויפלא, עשה משפט כנוראפים, ויפלא מן נתן כפלילים (שמות

מדרשי חז"ל

(ל) ויעמד פנחם ויפלא ותעצר המגפה, כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו, וכשמת אומרים לו הי עניו הי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו, ואברהם אבינו מלך דקבע מקום, דכתיב וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמר שם, ואין עמירה אלא תפלה שנאמר: ויעמד פנחם ויפלא (ברכות ו).

מאי דכתיב ותענינו ירבר רש ועשיר יענה עזר, תחוננים ירבר רש זה משה, ועשיר יענה עזות זה יהושע, מאי טעמא אילימא משום דכתיב ויצקום לפני ה', ואמר דב נחמן: כא וחכטן לפני המקום, אטו פנחם לא עבד הכי דכתיב ויעמד פנחם ויפלא ותעצר המגפה, ואמר ר' אלעזר: ויתפלל לא נאמר אלא ויפלא, מלמר שעשה פלילות עם קונו, וכו'. (סנהדרין מד).

דורשי חמורות היו אומרים הורע כנגד היר, וכן הוא אומר ויקח רומה בירו, ולחיים כנגד תפלה, וכן הוא

(ל) ויעמד פנחם ויפלא ותעצר המגפה, כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו, וכשמת אומרים לו הי עניו הי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו, ואברהם אבינו מלך דקבע מקום, דכתיב וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמר שם, ואין עמירה אלא תפלה שנאמר: ויעמד פנחם ויפלא (ברכות ו).

ויעמד פנחם ויפלא ותעצר המגפה, ואמר ר' אלעזר: ויתפלל לא נאמר אלא ויפלא, מלמר שעשה פלילות עם קונו, וכו'. (סנהדרין מד).

דורשי חמורות היו אומרים הורע כנגד היר, וכן הוא אומר ויקח רומה בירו, ולחיים כנגד תפלה, וכן הוא

תהלים קו תקסד

כה ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם להפיל אותם במדבר: כה ואתרעמו במשבתהון לא קבילו במימרא דני: כו וארים ידה בשבועה מטולהון למרמי

רשי

מן השור נשעה שהוא אוכל עשב, שהוא מוליח פרס רעה והוא מלוכלך זה (מ"ה ירו): (כד) וימאסו בארץ חמדה, נשלות מרגלים, והולילו רעה על הארץ (ממלני י): (כו) וישא ידו, נשעוטה:

מצודת דוד

(כג) ויאמר, חשב ה' להשמידם: לולי משה, אם לא היה משה עומד בפרץ וגו', ואחז במשל כעומד במקום פרצת הגדר לכלי תת לכוא דרך בה, ודוצה לומר בתפלתו בטל החימה, ולולי הוא היה משמידם: (כד) וימאסו, על ידי חלונות המרגלים: לדברו, שהכטיח לרשת אותם: (כה) לא שמעו, לא האמינו בקול רברו: (כו) וישא ידו, נשא ירו בשכועה עליהם להפיל וגו':

מצודת ציון

(כג) ויאמר, חשב ה' להשמידם: לולי משה, אם לא היה משה עומד בפרץ וגו', ואחז במשל כעומד במקום פרצת הגדר לכלי תת לכוא דרך בה, ודוצה לומר בתפלתו בטל החימה, ולולי הוא היה משמידם: (כד) וימאסו, על ידי חלונות המרגלים: לדברו, שהכטיח לרשת אותם: (כה) לא שמעו, לא האמינו בקול רברו: (כו) וישא ידו, נשא ירו בשכועה עליהם להפיל וגו':

אבן עזרא

(כג) ויאמר, זה הוא הרף ממני: (כד) וימאסו, כנסעם מחורב, ונאמר להם עלה רש והם לא האמינו: (כה) וירגנו, כמעשה נרגן: (כו) וישא, שבועה, כדרך בני אדם שישא ידו אל השמים:

רד"ק

מצרים ולגרעון נזכר וכפל במלות שונות, ועוד עשה להם נוראות על ים סוף, וקרא פעולות הפלא ההפוך הטבע נוראות, לפי שבהן יהיה האל יתברך נורא על בני אדם, ובעבורם יראוהו ויודו לו שהוא אדון הכל,

מדרשי חז"ל

וכל החולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו. משה חלה בזכות אחרים שנאמר: זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך, תלו לו בזכות עצמו שנאמר: ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמר בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. חזקתו חלה בזכות עצמו שנאמר: זכר נא את אשר התהלכתי לפניך, תלו לו בזכות אחרים שנאמר: וגנחתי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען רור עברי. (ברכות י:).

מאי דכתיב למנצח מזמור לרור, זמרו למי שנוצחין אוחו ושמת, כא ודאה שלא במירת הקביה מידת כשר ורם, מידת כשר ורם מנצחין אוחו ועצב, אבל הקביה נוצחין אוחו ושמת שנאמר: ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו. (פסחים קט:).

ויאמר להשמידם וגו', ר' ברכיה אומר: משל למה הרבר דומה, לקטיגור שהיה מקטרג בנו של מלך, מה עשה הסניגור רחה אוחו ועמר במקומו שנאמר: לולי משה בחירו וגו', ר' שמואל בר נחמיה אומר: משל למלך שכעס על בנו, בא לחתום בקולמוס ליתן לו איפופסיה (פירוש

עניש) וחטף הפניגור הקולמוס מירו כרי להשיב חמתו מהשחית. (ילקי"ש).

לולי משה בחירו, ר' פינחס בשם ר' אייבו: שני בני אדם הבטיחן הקב"ה ונחיריא, הכחור שבאבות והבחור שבכנביאים. הבחור שבאבות זה יעקב שנאמר: כי יעקב כחד לו יה, אמר לו הקב"ה הנה אנכי עמך ונחיריא, שנאמר: וירא יעקב, הכחור שבכנביאים זה משה שנאמר: לולי משה בחירו, אמר לו הקב"ה כי אחיה עמך ולכסוף נחיריא, שנאמר: אל תירא אוחו, מכאן שנחיריא. (ב"ר פרעה עו).

כה וישא ידו להם להפיל אותם במדבר, כשברא הקב"ה את עולמו לא בראו אלא כמאמר ולא בשכועה, ומי גרם לו לישבע מחוסרו אמנה הם נרמו לו לישבע שנאמר: וישא ידו להם, אמר רב הונא כשיר שמואל בר נחמני, כמעשה של פעור נתחייבו ישראל שיהיו המלכיות שולטין בהם שנאמר: וישא ידו להם, כל כך למה ויצמדו לבעל פעור. (תחומיא).

אמר משה להקב"ה אתה אומר אכנו כרכר ואני אומר ושמעו מצרים גו', סלח נא גו', ואם תאבה לקיים רק דבריך יתבטלו דברי מכל וכל. ותיכף יהיה היריד ושמעו מצרים גו', לא כן אם עתה תקיימו דברי מה שאני אומר סלח נא גו', יתקיימו גם דבריך שאמרת להעניש אותם, כי חתונה כזאת אפשר לדחות על זמן אחר מה שאין כן היריד יהיה תיכף. וזה מאמר משה רבינו ע"ה נראה דברי מי עומדים, כלומר דברי מי יש להעמיד ולעכבו לזמן אחר, וכן עשה יתברך והבטיח לו סלחתי כרברך, ואולם חי אני גו', אם יראה איש באנשים האלה את הארץ. והבן:

ה' ארץ אפים גו', ובגמרא (בבא קמא מ"ט ב') אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב ארץ אפים*. ולא כתיב ארץ אף, ארץ אפים ארץ אפים לרשעים וארץ אפים לצדיקים. הנראה בבאור זה על דרך עשיר היה לו שפחה מרשעת ולא נתנה לב להטות אוזן אל דברי הגברת, ותבקש מאת בעלה לאמר גרש האמה הזאת, ויען ויאמר לא נאווה לפני לעשות כן לשלח אמה כאמצע הזמן. ויהי היום והגברת היתה כחנות ובנה הילד על יד המשרתת, והקול נשמע כי המשרתת הכתה אותו והכה ופצוע ער שפך דם עליו, ותבוא הגברת ותרא כל אשר עשתה המרשעת, ותבך ותתחנן לפני בעלה לאמר גרש האמה היום הזה, וימאן ויאמר ההברת אתו להמתין עד כלות הזמן. ומעתה הנה העשיר הזה ברוחו הנדיבה הוא מאריך שני כעסים, אחד כי היה לו לכעוס על האמה מצד עצמה כי היא מרשעת, שני היה לו לכעוס על כל הרעה אשר עשתה לבנו מחמדו, בן ממש הוא יתברך יש לו לכעוס על הרשעים לשני סבות, אחד מצד עצמם כי הם רעים ותטאים לה' מאד, שני על כל הרעה אשר עושים אל הצדיקים (עבירות בין אדם לחברו), וזהו ארץ אפים לרשעים היינו מצד עצמם **שפת הידיעה**

א' ע"י רש"י ז"ל (עירוהו כ"ב ב') כר"ה ארץ אפים שפ"י כ"י רצונים. ואולי יתכן בבאור מאמר ארץ אפים ע"ד עשיר ונדיב גדול טוב לכל נודמן לו שלא היה בכיתו בין הזמנים ואשתו רחקה את משרתו ולקחה משרת אחר לכיתה וכאשר בא העשיר מן הררך אחר כמה שבועות אז בא לפניו משרתו ויבך ויתחנן לו שיתזירהו אצלו וידתהו מיום ומחורש לחורש ושאלו אותו וכי דרכך בכך הלא ידענו טוב לכך כי זה דרכך מעולם להיטיב לכל דורש טובתך ולמה לא חענה אל העלוב הזה השיב ואמר אם אומר להיטיב עמו מוכרח אנכי לעשות רעה אל המשרת החדש לגרש אותו באמצע הזמן ואין דרכי להטיב לזה ולגלגל רעה לאיש אחר לכן ארחוהו מחורש לחורש ויגיע סוף הזמן ויסע פלוני אל מקום אחר. כן הקב"ה להיותו טוב לכל ומה גם אל הכנים בניו ועתה הם צועקים ואינם נענים והטעם כ"א יגלה כבודו לעיני הבנים מוכרח להכניע כל זדים והוא כחוך הזמן כי עוד לא נתמלאה סאתם נמצא מה שהוא מאריך אף לרעים זה גורם איחור הטוב לטובים אולי זהו כוונת רש"י ז"ל כ"י רצונים. וזהו מאמר הפייטן רכך אלהינו להאריך אפך לרעים וזה סכה להאריך גם ואל הטובים והיא בעצמה תהלתך כמאמר הן הן גבורותיו כו'.

מחזור ליל י"ג בטבת

שהמה רעים בעיני ה', שני ארץ אפים לצדיקים היינו על הרע שעושים אל הצדיקים:

נושא עון ופשע גו', בגמרא (ראש השנה י"ז א') מעביר ראשון ראשון כו'. באור זה נראה לדעתי על דרך מאמר המשנה (פרק י' רשביעית) ר"א ראשון ראשון משמט, פירוש אם לקח פעם אחת באמנה וחזר ולקח פעם שניה באמנה, הראשונה נעשה מלוה כו', וכן לעולם האחרונה אין שביעית משמטתה, וזהו מאמר (ישעיה נ"ז) כי לא לעולם אריב גו', כלומר על עבר רחוק ודאי לא אריב. והדברים האלה תמצא (במדרש שמות רבה ל"א) אם כסף תלוה גו', אין כריה שאינה תייבת להקב"ה אלא שהוא חנון ורחום מוחל על כל הראשונים, שנאמר אל תזכר לנו עונות ראשונים. משל כו' כך הבריות חוטאין לפניו ואין עושיין תשובה והוא מניח להם ראשון ראשון, וכשהם עושים תשובה כאים להזכיר החוב שעשו כראשונה, והוא אומר להם אל תזכרו ראשונות כו', ועיין עוד מה שכתבנו בזה בקול יעקב קהלת על מאמר ברכ חבמה רב כעס:

ואולם חי אני גו', כי כל האנשים הרואים את כבודי גו', אם יראו את הארץ גו', דע מה שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, גם כי עשו תשובה כי אמרו הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' בי תטאנו, גם ה' יתברך העביר טאתם ואמר סלחתי. אמנם דע כי כבר כתבנו (בקול יעקב ריש אסתר) על מאמר כי נטשת עמך בית יעקב גו', (ישעיה ב') כי הוא יתברך עמד וימורד, והעריך ערך האומה נגד ארצה המסוגלת להם כפי תכונת אישיהם, האומה האוהבת כשפים הושיבה במצרים המסוגלת לזה, האוהבת זהב הושיבה במקום אשר עפרות זהב למו עיני שם באורך. וישראל מצד מזגם וטבעם המה עם כינות והמה מסוגלים אל החכמה ודעת קדושים, ואין מקום מוכשר לענין זה כארץ ישראל המסוגלת להחכים ולטהר יושביה. ומעתה נמתיק הדברים על פי משל לאדם פתוח הערך אשר עלה במעלה ההצלחה ונתעשר מאד, והיה לו בת ויבואו השדכנים והציעו לפניו שני ענינים, אחד עם בן עשיר גדול דע מעללים נבל ותסר לב, השני עם בן הרב הגאון רק הרב לא יתן מאומה ויבחר לעצמו את הענין השני, ויאמר אל השדכן טוב תתי אותה אל בן הרב, אך לכל הפחות את זאת יעשה הרב להלביש את בנו כגרי חתונה כמשפט אב לבנים ואל הכלה יתן נזמים ולא יותד, ויאמר הרב לא אתן מאומה ואם רצונו להתקשר עם בני יתקשר באין מוהר ומתן כל מאומה, השיב העשיר אם הדבר בן טוב לי להתקשר עם פלוני העשיר והוא ירבה לי מאד מוהר ומתן. ואוהביו ואחוזת מרעיו כשמעם את דבריו פערו פיהם עליו, וידברו על לבו עד כי נתעשת ויבוא אל הרב ויאמר הנני אדוני, אעשה כאשר

10

ארוני דובר ונעשה ההתקשרות למזל טוב, אז אמר הרב נחמתי כי דברתי עמך מענין זה לא אוכל להתקשר עמך, כי תחלה חשבתי כי רוחך הטובה העירה אותך שלא להתקשר רק עם מן גדולים וטובים ואתה מוקיר דבנך, אבל אחר אשר הקשבתי ואשמע כי בעבור זוג נזמים שמח את לבך לשדך עם פלוני אלמוני רשע וכוונתו, אם תשקול עתה כעפר כסף לא אעשה הדבר הזה, אחר כי אינך מכיר חין ערכו של התלמיד חכם ולא ביקר גאונו ותפארתו, אם כן מה לי ולך, הוא הדבר בהמרגלים כי אחר אשר הוציאו דבה ודברו חסרונות על ארץ ישראל, עד כי הסכימו כלם ואמרו הלא טוב לנו שוב מצרימה, ושקלו מצרים, נגד ארץ ישראל וארץ מצרים משובחת יותר אצליהם, אם כן כבר נשלל ונעדר מהם ההרגשה ביקר קדושת הארץ ומעלתה, ולא יבינו מנוגה אור החכמה והקדושה אשר יהל שמה, והם מה שרצו ליכנס בה היתה מגמתם רק לאכול מפריה, אם כן לזה מסוגלים גם שאר ארצות.

ומה נאוו בזה דבריהם ז"ל אשר זכרנו למעלה, משל למלך שזימן לבנו אשה נאה ועשירה ובת טובים אמר הבן אלך ואראה אותה כו', כך הקב"ה אמר לישראל טובה הארץ ולא האמינו ואמרו נשלחה אנשים כו', אמר הקב"ה אם מעכב אני עליהם כו', אלא יראו אותה ובשבועה אם אתם נכנסים לתוכה, אשר על זה יתחמץ לבב אנוש איך נשבע הקב"ה על זה הלא האדם הוא בעל בחירה, ואולי יבחרו בטוב ולא יוציאו דבה רק יספרו בשבחה, אבל דע כי הנותן מתנה באין ספק הוא נותן כפי כחו, כי העשיר אם יתן מתנה לאוהבן שוה כסף אחד הלא ישחק לו, וכן הגבור כאשר ימית זבוב מה זה לאיש כמוהו, וה' יתברך בתחו מתנה אלינו עם קרובו ארץ ישראל, אם היה בתוכה עם חלש כנשים ותגבים אין זה גבורה לכן היו בה גבורי כח אשר מעולם וילירי הענק, והערים בצורות דלתים ובריה, ומעתה אחר אשר אמרו נשלחה אנשים נשבע הקב"ה שלא יכניס אותם לתוכה, ממש על דרך חולה כמעיו קרא אל ביתו רופא חכם מפורסם מאד, ויבוא ויתבונן במחלהו, ויאמר אליו אל תידי ידיי כבר נקדאתי לפלוני אלמוני שהיה חולה כמוך ועל ידי שב לאיתנו, רק אתן לך כוס המשכר למען תפול תרדמה עליך תשכב וערבה שנתך, ואז יהיה לאל ידי לעשות ולסדר רפואתך, וישאלהו החולה לאמר מה זאת תעשה לי אחר כך, ויען ויאמר מה לך לדעת זאת, ויאמר אם כן אלך אל החולה אשר אמרת והוא יספר לי אשר עשית עמו, אמר לו הרופא אם אין אתה מאמין בי כי ממכותיך ארפאך נשבע אני כי תמות מחולי זה, וילך ממנו בחריו אף, וישאלהו אנשים איך נשבעת לו כי ימות על ידי שאלהו את פלוני, השיב ואמר דעו כי פלוני החולה אחר אשר נתתי לו המשקה וירדם, בקעתי בטנו והפכתי וסרתי כל האברים הפנימים אל מקומם הנכון, לכן זה האיש אשר אינו מאמין בי וכל חפצו לדעת תחלה, הלא כאשר ידע ודאי ימאן

בזרפואה כי יפחד וירעד ממעשה הרפואה, הנמשל ארץ ישראל היו שמה גבורים וענקים אשר לא ראינו כאלה, ומן הנמנע היה אל כל עם ולשון להלחם עמם, רק אם ה' יתברך ילחם בעדנו בכחו הבלתי בעינינו, וזאת היה ראוי להם להאמין אחר רוב הנסים והגבורות אשר ראו כיציאת מצרים, ואשר עשה עמם כמדבר לכלכלם בלחם שמים, ואחר שהבטיח אותם להביאם אל ארץ טובה התחילו מסתפקים ואמרו נשלחה אנשים גו', ולא העלו על לבם יכלתו יתברך, אבל חשבו לכבוש את הארץ בדרכים טבעיים כמלחמת בשר ודם, אז נשבע ה' שלא יכנסו בה, כי ודאי אחר אשר יראו בעיניהם הכח והחזק אשר בהעמים והענקים ידפו ידיהם, וכמו שהיה לכסוף שאמרו אפס כי עד העם גו', והוא שאמרו דו"ל (סוטה ל"ה א') אמר הקב"ה אתם כנחש ככיה של חנם לפני, אני אקבע לכם בכיה לדורות, ומאותה שעה נגזר על בית המקדש שיחרב ויגלו ישראל מעל ארמתן, אשר על דעתי עשה יתברך את זאת לטוב לנו כמאמר (תהלים נ"א) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה, וכלת נדכה צרוכים באור, אבל דע כי שני בכיות יש אחת אהובה ואחת שנואה, כי העני שאין לו גם לחם דעבוננו ואין כסות בקדה, בא ומתפלל לעת ערב יעתר אל אלהיו וירצהו ויענהו, ויש עשיר ודואה בחבירו שהרויח יותר ממנו וכעסחו צרתו וקנאתו, והוא בא ושופך נפשו לפני ה' על רכושו כי מצער הוא, הנה הבכיה הזאת היא מגונה מאד, וזהו לב נשבר ונדכה היינו כאשר באמת הוא נדבה ועל ידי כן בוכה אז אלהים לא תבזה, לא כן ככיות העשיר המקנא, אם כן ישראל אשר בכו במדבר בעשדם וגדולתם היה ככיה של חנם, רוצה לומר שלא יקבלו שכר על בכיותם, אבל אקבע להם בכיה לדורות שיחרב המקדש ולא תהיה הבכיה בחנם, אבל יקבלו עליה שכר גדול כמשפט אל הכרכה ומתאבל על חורבנו, וזה דומה לעשיר יש לו בן יחיד ואינו רוצה לעסוק לא בתורה ולא בדרך ארץ, אבל הולך ומטייל מנגן נגונים כל היום, אמר לו האב אם כן אתן אותך אל החזן ותהיה אצלו משורר ותבוא להכלית טוב כנגינותיך, מה שאין כן עתה אתה מנגן בחנם וזהו אתם בכיתם של חנם כו'.

אמר אלהים חי אני נאם ה' אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם, במדבר הזה יפלו פגריכם גו' וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה והביאתי אותם גו', ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה ובניכם יהיו רועים במדבר ארבעים שנה ונשאו את זנותיכם גו', השני כתובים האלו כבר נראים כשפת יחד הלא הם כתובים תחלה במדבר הזה יפלו פגריכם גו', וטפכם גו', ולמה חזר וכתב אותם לאין צורך, אבל לדעתי בא הכתוב להורות שלא יקשה לאמר מי יודע אם הכנים יהיו טובים מאבותיהם, עד שיש להחליט עליהם שהם יבואו שמה וזה יירשנה, ואם כרי לקיים השבועה אשר אל האבות הקדושים, אם כן עתה

ישכבו בל יקומו דעכו בפשתה ככו:
 אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל
 תתבוננו: יש הנני עשה חדשה עתה תצמח
 הלוא תדעוה אף אשים במדבר דרך
 פישמון נהרות: תתכבדני חית השדה תנים
 וקננות יענה פירצתי במדבר מים נהרות

רשי

יחזיו יכנזו ממים על שפה הים, כל יקומו:
 (י) בפשתה ככו. מרגם יזמן כסלה עמי טפו:
 (יז) אל תזכרו ראשונות. הימים הללו שלמי
 מוכר לכם פעמיים כמרגם אל מוכרו לומרם מעתה,

מצודת דוד

דעכו. נמשוחם קסצה מהם וככה מהר, כפשתה
 הדולקת הכבה מהרה, כי לא תתעכב הרבה בשריפתה:
 (יח) אל תזכרו ראשונות. אל תזכרו להפליא על
 הנסים שעשיתי לכם בימים הראשונים: וקדמוניות
 זכו. כפל הדבר במלות שונות: (יט) חדשה. נס חדש אשר לא
 אס בקולי השמעו: היא תדעוה. את הישועה ההיא, כי כתובה היא בחורה, שנאמר ושב ה' וגו' ושב וקבצך
 רבו. (כ) דרך. לשבי הגולה: נהרות. לרות הצמאון: (כ) תכבדני חית השדה. אמר דרך משל, כאילו
 חית השדה תכבדני בתהלותיה, על אשר יפצאו מים במדבר במקום מדוה:

רדיק

כמהרה, ודעכו כמו ככו: (יח) אל תזכרו ראשונות.
 אמר הנה אלה הנטלאות הראשונות אל תזכרו אותם
 בקברן גליהם, כל כך תחיה הפליאה ההיא גדולה.
 וכפל הענין במלות שונות ואמר וקדמוניות אל
 תתבוננו. וכן אמר ירמיהו הנביא (נב ז) לא יאמרו עוד
 תי ה' אשר העלה וגו'. וזכרוהו זיל פירשו יאל תזכרו
 ראשונות. ותי שיעבוד מלכותו. וקדמוניות אל
 תתבוננו. וזה יציאת מצרים: (יט) הנני עשה חדשה.
 הנני עשה פליאה חדשה, הוא אומר אל קברן גליהם:
 עתה תצמח. וכאומרם עתה, וננין המלה הזאת על
 זמן קדום, לפי שהגאולה קדמה לזאת אם ישו
 ישראל בהשפחה, וזה כמה הנני עשה אם זכו ישראל,
 כמי"ש רז"ל (סנהדרין נח), ובעונותינו ישונו יצאו מהם
 מה שיצאו. או אמר עתה כאילו עתה תצמח, כלומר
 החיו בטוחים בה כאילו יראו אותה יציעיכם: הלוא
 תדעוה. ואת הישועה הלא תדעוה מקדם, כי כתובה
 בתורה משו, שנאמר (דברים ל ג) לשב ה' את שבותך

מדרשי חז"ל

(יח) אל תזכרו ראשונות וגו'. זה שיעבוד מלכותו.
 וקדמוניות אל תתבוננו. זה יציאת מצרים. הנני עשה

הלא תדעוה קדמוניות
 קדמוניות אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל
 תתבוננו: יש הנני עשה חדשה עתה תצמח
 הלוא תדעוה אף אשים במדבר דרך
 פישמון נהרות: תתכבדני חית השדה תנים
 וקננות יענה פירצתי במדבר מים נהרות

כי בגאולה זו תעמקו להודות ולהלל: אל תתבוננו.
 אל תממקלו נהן, אל תמנו להם לב: (כ) תכבדני
 חית השדה. מקום שהוא מרוב ומרוב לחיות השדה
 לחנים ולננות יענה: כי נתתי במדבר מים.

מצודת ציון

דעכו. ענין קפיצה, וכן דעכו כאל קופים (מהלל קפ י),
 על שם שבעת הכבד קופצת השלכת: (יח) תתבוננו. ענין
 הסתכלות כמות הלכ: (יט) בישמון. במקום שממהו:
 כ) תנים. מין נחש: ובנות יענה. מין עוף המצוי במדבר:

ורחמך ושב וקבצך מכל העמים וגו'. וזה לא נאמר על
 גלות בבל, כי לא היו נפוצים בכל העמים, ולא יצאו
 מן הגולה כי אם גולי בבל, כי עשרת השבטים לא
 יצאו מגלותם. ועוד כי אמר (שם שם ב) כי תשוב אל
 ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך, והשבטים מכלל לא
 שבו אל ה' בכל לבבם. ובכל נפשם, שהיו היו בהם
 מחללי שבת וגושיא נשים נכריות. ומה שאמר בספר
 ירמיהו (כט ז) לפי מלאות לבכל שבעים שנה, ואמר
 ובקשתם אותי ומצאתם (שם פסוק יג), על שתי הגלויות
 זכו באותה הפרשה: אף אשים. אמר אף" כלומר עוד
 אעשה עמכם טובה גדולה, ופליאה רבה שלא תדעוה
 מן התורה, שאשש במדבר דרך בישמון נהרות, כמו
 שאמר למעלה (מ א) בספוק קול קורא, וכן אמר
 למעלה (פסוק ג) בפרשת חזקו ידים רפות כל הענין:
 בישמון. מקום טמם שהוא המדבר, ושורשו ישם מן
 זהבמות תשמנה (ישעיהו ו א): (כ) תכבדני. על דרך
 משל, כמו או שיה לארץ וחורך (איוב יב ח), כמו

בישימן להשקות עמי בחירי: לא עם יזון
 יצדתי לי תהלתי יספרו: ס ב ולא אתי
 קראת יעקב פיינעת פי ישראל: ב לא
 הביאת לי שח עלתיך וזכתיך לא כבדתי
 לא העבדתיך במנחה ולא הונעתך

לא קפולחני ערעיתון דבית יעקב ארי לאיתון באולפן אורחתי ישראל: ב לא איתיקא
 קדמי אפריו לעלתא ונקסת קודשך לא יקרתי קדמי לא אקניתי עלך בקורבניו ולא

לומר גלחך מריעה אמן יסוב: (כא) עם זו יצרתני
 י. למען מהלמי יספרו: (כב) ולא אותי קראת.
 ומה לא אומי קראתם כעמון אמרי עבודה זרה: כי
 יבעת בי. נלחיתם מהר בעבודתי: (כג) לא הבאת

מצודת ציון

(כג) וזכתיך. הריני הוא במקום עם. וכן יוסף היה במצרים
 (מסות ח ט) ורעה לומר עם יוסף שהיה במצרים:
 הונעתך. מלשון יגיעה:
 פניה אחרי העכו"ם: כי יבעת. כי נשית יגע ויפי בעבודתי, ובטלת את העבודה: (כג) לא הבאת לי. זה היה
 כימי אחז שביטל עבודת בית המקדש, כמו שנאמר ויסגר את זלתות בית ה' וגו' (יהוי"ב כח טז), וכן התורה
 חזקיהו בנו דאמר כי מעלו אבותינו וגו' גם סגרו וגו' ועולה לא העלו בקורש וגו' (שם כט ד): וזכתיך. לא
 כבדתי עם זכתיך בי לא הבאתם לי: לא העבדתיך במנחה. לא הטלתי עליך עבודה קשה והוצאת מרובה
 בהבאת המנחה, כי לא צייתי להקטיר רק הקומץ, וכן לא הונעתך בלבונה, כי לא צייתי להרבות בלבונה:

רדיק

שאמר למעלה (לה א) ישושם מרבו וציה. כי בהיות
 במקום ציה מים כאילו המדבר והציה ישישו, וכל שכן
 חית השדה שתבוא להם הנאה מן המים שישישו
 ישמחו, וכאילו תכבדני בתהלותיך: עמי בחירי.
 שפחדתי בו משאר העמים: (כא) עם זו יצרתני לי.
 יצרתני להיות לי לעם, והם יספרו תהלתי על הנסים
 שאעשה להם בהוציא אותם מהגלות. ועתה החל
 בפרשה אחרת לחובית את ישראל שבאותו הדור, אמר
 כי כל הטוב שאני עתיר להטיב לבניכם אחריכם
 שיהיו בגלות, לא במעשיכם הטובים ולא למענכם
 אעשה, ואמר: (כב) ולא אותי קראת יעקב. אפילו לא
 קראת לי בעת צרתך, כל שכן שלא יעצ בי ישראל,
 ופירוש "כי יגעתי" כי תאמר יגעתי בי, לא עשית, כי
 אפילו לא קראת לי. כי רוצה לומר בעבודתי, כלומר

מדרשי חז"ל

זאב וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה זאב. פגע בו
 ארי וניצל וכו', פגע בו נחש וניצל ממנו, שכתב מעשה
 שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש. אף כך ישראל צרות
 אחרונות משכחות את הראשונות. (ברכות יג).